

Kommunikation och försvar

Vi är glada och stolta över att kunna presentera tidskriften *Theofilos* för skandinaviska läsare. Ambitionen är att den ska vara till hjälp för kristna lekmän såväl som kyrkoarbetare och lärare.

Vad är *Theofilos*? *Theofilos* betyder "Guds vän" och är också namnet på aposteln Paulus följeslagare och lärjunge. *Theofilos* är ett norsk-svenskt initiativ mellan Mediehøgskolen Gimlekollen, Norge, och CredoAkademien i Stockholm, Sverige. Dessa två institutioner har under en längre tid arbetat med att återinföra tänkande till bredare lager av kristenheten. *Theofilos* är en fortsättning av deras arbete och kommer att spridas i hela Skandinavien.

Varför *Theofilos*? Vi tror att i en tid som vår behövs ett forum för kristna som kan integrera tänkande med tro. Devisen är: "För att troende människor ska tänka och tänkande människor tro". Vi har upplevt att denna dubbla målsättning behövs av två anledningar. För det första, för att utmana den separation mellan tro och förnuft som många kristna sammanhang har hävdad. För det andra, för att kunna möta några av de argument mot kristen tro som kommer från samhället och kulturen. Vi vill göra detta genom att behandla många olika områden som filosofi, kultur, teologi, film och politik.

Francis A. Schaeffer, grundaren av det kristna studiecentrat L'Abri Fellowship, sade en gång att "idéer har ben". Det betyder att våra tankar, vår världsbild, har konsekvenser för hur vi lever våra liv. Detta borde intressera alla människor och inte minst kristna som är uppmanade att förnyas genom sin tanke (Rom 12:2). Tankelivet har ibland blivit en bortglömd del av det kristna livet. Bön och bibelläsning har ofta satts som motpol till tänkande och rationell argumentation. *Theofilos* vill vara med att hjälpa för att kristna i olika åldrar, från

Theofilos

Utgivare:

Theofilos, Mediehøgskolen Gimlekollen,
Servisboks 410, 4604 Kristiansand, Norge

Adress:

Sverige: Theofilos, CredoAkademien, Rehnsgatan 20,
113 57 Stockholm
Norge: Theofilos, Damaris Norge, Mediehøgskolen
Gimlekollen, Servisboks 410, 4604 Kristiansand,
Norge

www.theofilos.nu

Redaktion: red@theofilos.nu

Prenumeration: post@theofilos.nu

Ansvarig utgivare:

Stefan Gustavsson

Huvudredaktör:

Lars Dahle

Redaktion:

Stefan Lindholm, Eivind Algrøy, Leif Svensson,
Daniel Svensson och Johannes Forsberg

Utgivning:

Tidskriften utkommer med 4 nr per år
Nästa nr kommer ut i december 2009

Prenumeration per år:

Sverige: (svenska kr)
295 kr, Student 195 kr, stödprenumeration 500 kr
Norge (norska kr):
295 kr, Student 195 kr, stödprenumeration 500 kr
Övriga Europa 325 svenska kr
Betala till Theofilos:
Sverige: plusgiro 154 79 93-4
Norge: giro 3000.21.76234
Ange alltid namn, adress och ev. epostadress!

Produktion:

Textorama, Box 427, 573 25 Tranås, Sverige

olika bakgrunder och traditioner, ska kunna förnyas genom att engagera själ, hjärta och förnuft.

Varför publicera tidskriften i pappersformat när man kan lägga ut den på webben? Här går *Theofilos* motströms. Det enklare alternativet hade varit att lansera dessa idéer på internet. Ett tryckt format kostar dessutom mer. I dag går det att hitta mycket, men inte allt, på nätet. Inte minst kan det vara svårt att veta om det man finner har den kvalitet som man behöver. En tryckt produkt, hoppas vi, ska kunna ge ett mer beständigt värde. Men än viktigare – det ska symbolisera den kvalitet i innehåll som *Theofilos* kommer att sträva efter. Vi har också en webbsida där vi kommer att publicera vissa artiklar och annan viktig information: www.theofilos.nu

Vad kommer att publiceras i *Theofilos*? Varje nummer kommer att ha ett antal artiklar varav ett par är längre och mer redogörande. Det kommer också att finnas kortare artiklar och intervjuer samt bokrecensioner. Vi kommer att publicera artiklar av skribenter som kommer från olika bakgrund och tradition. Språket kommer att vara "skandinaviska" och vi hoppas att detta kan leda till en ökad uppskattning av varandras språkliga egenheter. Ett har författarna gemensamt – att engagera vårt förnuft i förhållande till den kristna tron. *Theofilos* är därmed inte bara till för de s.k. "intellektuella". Ambitionen är att texterna i varje nummer ska ha olika svårighetsgrad men samtidigt vara tillgängliga för vanliga människor. Akademiker eller inte, yngre eller äldre, alla ska kunna finna *Theofilos* läsvärd.

Vi hoppas att *Theofilos* ska vara den tidskrift du alltid skulle vilja läst.

I detta nummer...

Det första numret fokuserar på *kommunikation och försvar*. Författarna vill på något sätt slå an en ton för hur vi vill arbeta i framtiden.

Stefan Gustavsson, direktor för CredoAkademin, har skrivit en artikel om apologetikens (den kristna trons försvar) återkomst. Han går igenom – från Jesus, till Paulus, från fornkyrkan till vår tid – hur apologetik varit en given del av det kristna livet. Det har dock, som författaren visar, funnits tider då kyrkan släppt efter för den sekulära kritiken. I dessa tider ser vi också hur kyrkan gått bakåt på flera områden. I vår tid har det inte blivit lättare. Både med tanke på misstänksamheten mot apologetik från kristna och från de många håll som kristen tro attackerar i det offentliga rummet. Vilka är utmaningarna i dag? Stefan visar på hur begreppet sanning har utmanats bland filosofer och i samhället. Det finns ett utbrett tvivel om sanningens möjlighet. Men "tvivlet har drabbat tvivlet", skriver han, då flera idag menar att sanningen är på väg tillbaka. Författaren avslutar med att visa på hur kristet tänkande har gjort en comeback de senaste årtiondena och då inte minst på filosofiska institutioner.

Vi har två längre artiklar. Den första av Lars Dahle, rektor för Mediehøgskolen Gimlekollen, handlar om kommunikation till vår samtid. Den vänder sig

till alla kristna, men inte minst till den som arbetar med predikan, skrivande eller föredrag i någon form. Lars argumenterar för att apologetik är en naturlig del av den kristna tron. Han tar Apostlagärningarna 17 – Paulus tal på Areopagen i Aten – som en modell för hur apologetik i en pluralistisk situation som vår kan gå till. Han visar sedan hur vi bör utvärdera den kristna trons sanningsanspråk i en pluralistisk situation utifrån tre kriterier: dess koherens, korrespondens och relevans. I en avslutande del talar han om apologetik i akademien. Det finns ingen vetenskaplig ståndpunkt som är helt neutral eller objektiv. Detta kan, säger Lars, den kristne dra nytta av. I pluralistisk situation är det kristna bidraget inte att betrakta som en mindre värd (ovetenskaplig) ståndpunkt. Eftersom alla har en världsbild är den kristna tron med på "livssynstorget".

Undertecknad analyserar begreppet cynism. Cynism är en attityd som funnits så länge det funnits människor i en fallen värld. Cynikern tror sig vara i en privilegierad position där han kan "se igenom" varje människas motiv och finna en dold agenda. Gud, för cynikern, är enbart en illusorisk längtan som vi behöver genomskåda. Hur tar denna attityd sig i uttryck i dagens postmoderna värld och hur påverkar den oss? Hur kan den kristne förstå och bemöta denna attityd?

Eivind Algrøy, ledare för Damaris Norge och medredaktör för *Theofilos*, har skrivit om film och kommunikation. Film påverkar vårt tänkande därför att den kommunicerar idéer. Därför behöver vi lära oss "läsa" film och inte bara vara passiva konsumenter. Ett första steg är att förstå vad film är och hur idéer kommuniceras genom dem. Eivind går igenom tre huvudfrågor, Vad är film? Varför ska vi bry oss? Hur bör vi se på film? Många kristna har av hävd och tradition varit kritiska till film som medium och konstform med motiveringen att den är världslig. Förhoppningen är att denna artikel, och andra i framtiden, ska kunna svara på denna kritik och ge ett positivt svar på hur en kristen med hjärta och hjärna kan se, förstå och använda kommunikation av det kristna budskapet.

Har du förslag eller frågor så vill vi gärna höra från dig. Eposta oss på red@theofilos.nu Vi önskar alla våra första läsare mycket nöje.

Tolle lege!

Stefan Lindholm

Redaktör och arbetare på L'Abri, England (www.labri.org)

Apologetikens återkomst

Kristen tro har varit ifrågasatt från första början. Jesus själv röjdes ju ur vägen av sina kritiker. De menade att hans undervisning var felaktig och att han som person var ond.

Jesus som apologet

Innan avrättningen, under de tre åren i offentlighetens ljus, mötte Jesus ständigt frågor, invändningar och kritik. Och han viftade inte lättvindigt bort frågorna eller försökte undvika dem som våra dagars mediatränade politiker lärt sig att göra. En genomläsning av de fyra evangelierna visar istället hur central dialogen var för Jesus. Han var ständigt i samtal, diskussion och debatt! En sökning på www.bibeln.se visar att ordet "frågade" förekommer 144 gånger och ordet "svarade" 275 gånger i de fyra evangelierna (Bibel 2000).

Jesus mötte frågor av alla slag. Om vi följer Lukas evangelium ser vi att Jesus bland annat fick:

- kritiska frågor om livsstil: "Hur kan ni äta och dricka med syndare?"¹
- undersökande frågor angående sin person: "Är du den som ska komma eller ska vi vänta på någon annan?"²
- oärliga frågor som ställdes för att sätta honom på prov: "Vad ska jag göra för att vinna evigt liv?"³
- nyfikna teologiska frågor: "Är det bara några få som blir räddade?"⁴
- frälsningshistoriska frågor om Guds tidtabell: "Tillfrågad av fariseerna om när Guds rike skulle komma ..."⁵

Hur hanterade Jesus detta? Han gick i dialog med dem som frågade. Han bemötte kritiken. Han gav svar. Lukas säger att Jesus "ansattes hårt" och att de "stälde många besvärliga frågor".⁶ Men han påpekar också att de "lyckades inte få fast honom för något som han sade när folket hörde på, och de häpnade över hans svar och teg".⁷ Eller med de skriftlärdas ord till Jesus efter en utmanande diskussion kring frågan om de döda kommer att uppstå: "Mästare, det var bra svarat".⁸

Evangelierna ger oss många exempel på hur Jesus använder förnuft

1. Luk 4:30
2. Luk 7:19
3. Luk 10:25
4. Luk 13:23

5. Luk 17:20
6. Luk 11:53
7. Luk 20:26
8. Luk 20:39-40

och logik när han försvarade sitt budskap. Ta frågan om vems ärende han gick: Guds eller djävulens? Jesu förmåga att bota sjuka och befria människor från det ondas inflytande var odiskutabelt i hans samtid; de såg med egna ögon vad som hände. För kritiker var det lönlöst att ifrågasätta verkligheten i dessa skeenden. Istället reste de frågan om varifrån Jesus fick sin makt: "Det måste vara med demonernas furste Beelsebul som den mannen driver ut demonerna."

Jesu respons är illustrativ. Han ställer två motfrågor, som båda undergräver deras påstående. För det första frågar han efter det meningsfulla i att tänka sig att den onda makten ger sig på sig själv: "... om Satan driver ut Satan splittras han. Hur skall hans rike då kunna bestå?" För det andra vänder han kritikernas fråga mot dem själva. Också de försöker befria besatta människor och därmed blir deras anklagelse en bumerang: "Om jag driver ut demonerna med Beelsebul, med vems hjälp driver då era anhängare ut dem?"⁹

Paulus som apologet

Jesu öppna attityd präglade också Paulus. Under sina framgångsrika missionsresor till de stora städerna runt Medelhavet var han ständigt involverad i dialog och debatt. Han:

- "bevisade"¹⁰
- "disputerade"¹¹
- "visade ... att Messias måste lida och uppstå"¹²
- "försökte övertyga"¹³
- "sökte ... vinna dem för tron på Jesus"¹⁴

Paulus manipulerade inte sina åhörare, utan lämnade dem frihet att utifrån sina egna förutsättningar själva undersöka budskapet. Som det står om judarna i Beroia: De "forskade dagligen i skrifterna för att se om allt detta stämde".¹⁵

Inför anklagelsen att hans budskap visade att han var galen svarade han med att säga: "Jag talar sanna och förnuftiga ord."¹⁶ John Stott skriver i sin kommentar till Apostlagärningarna:

Detta språkbruk visar att Paulus presentation av evangeliet var seriös, välargumenterad och övertygande. Eftersom han trodde

9. Matt 12:22-27

10. Apg 9:22

11. Apg 9:29

12. Apg 17:2-4

13. Apg 18:4

14. Apg 28:23-24

15. Apg 17:11

16. Apg 26:25

att evangeliet var sant var han inte rädd att vända sig till sina åhörares förstånd. Hans sätt att proklamera sitt budskap var inte ett enkelt "ta emot eller förkasta det"; istället använde han argument som understödde och tydliggjorde hans påstående. Han försökte övertyga för att omvända och, som Lukas tydligt påpekar, blev också många övertygade.¹⁷

Vi finner alltså hos både Jesus och Paulus en konsekvent apologetisk förmedling av evangeliet: de förklarade och försvarade det budskap de proklamerade.

Den tidiga kyrkans apologeter

Motståndet mot kristen tro växte i samma takt som den kristna församlingen växte. Och den tidiga kyrkan utmanades från olika håll.

För det första *utmanades den kristna kyrkan av synagogan*. Många judar menade att en korsfäst Messias var en omöjlighet. Jesu förnedrande död på korset motbevisade varje messianskt anspråk från hans sida.

För det andra *utmanades den kristna kyrkan av de romerska myndigheterna*. Till att börja med betraktade romarna den kristna tron som en del av den judiska religionen. I Apostlagärningarna menar till exempel den romerske ståthållaren Festus att den kristna tron handlar om "tvistefrågor i deras egen [judarnas] religion".¹⁸ Och romarna hade gett judarna religionsfrihet; de behövde inte tillbe kejsaren. Denna religionsfrihet gällde därmed också för de kristna. Men situationen förändrades snabbt genom att synagogan markerade att den kristna tron inte var en variant av judendomen utan en egen religion. Kyrkans första tre århundraden, fram till början av 300-talet då kristen tro först blev tillåten och sedan påbjuden, kom därför att präglas av mycket motstånd och förföljelse från de romerska myndigheterna.

För det tredje *utmanades den kristna kyrkan av den framväxande gnosticismen*. De använde sig gärna av både Jesus och apostlarna för att motivera en syn på Gud, människan och frälsningen som var radikalt annorlunda jämfört med vad den historiske personen Jesus stod för. En tidig form av historierevisionism, skulle man säga.

För det fjärde *utmanades den kristna kyrkan av den klassiska grekiska filosofin*. Som vi kan se i Apg 17 mötte Paulus filosofer i Aten som studerade Epikuros och Zenon. Kyrkofadern Tertullianus, född ca 160 e kr, är välkänd för den kontrast han såg mellan grekisk förnuftstro och judisk-kristen uppenbarelsetro, mellan Aten och Jerusalem:

17. Stott, John, *The Message of Acts* (IVP 1994), ss. 321-313.

18. Apg 25:19

Jag har ingen användning av en stoisk, platonisk eller aristotelisk kristendom. Efter Jesus har vi inte längre något behov av spekulation...¹⁹

Utmaningarna kom alltså från olika håll och hade olika innehåll. Den kristna tron ifrågasattes teologiskt, politiskt, historiskt och moraliskt.

Vad var då kyrkans respons? Geoffrey Bromiley, tidigare professor i kyrkohistoria vid Fullers teologiska seminarium, ger en intressant kommentar om urkyrkans respons i sin bok *Historical Theology*:

Det händer att dagens liberala teologer föreslår att eftersom evangeliet ändå var influerat av grekiskt tänkande så var gnosticismen en bland många giltiga former av tidig kristendom. Det var bara det att [gnosticismen] förlorade i striden emot de som var mindre frisinna som den kom att kategoriseras som en villolära ... Pastorer och teologer under denna tidsepok – som mötte förvirring inom traditionen och uppbrott i gemenskaper – föreföll inte ha sett saken på detta vis. De såg en klyfta i liv och mission såväl som i lära. Som de förstod det skulle denna klyfta, om den inte täpptes igen, innebära slutet för evangeliet, kyrkan och tjänsten till världen. Därför löpte de in i klyftan som försvarare av tron.²⁰

Responsen var alltså apologetisk. Man förklarade och försvarade den kristna tron. Under 100-talet framträdde en grupp kristna författare som också uttryckligen kallades apologeter och som skrev försvarsskrifter för den kristna tron. De antog, liksom Jesus och Paulus, utmaningen från omgivningen och gick i dialog med kritik och missförstånd. Bland apologeterna fanns Aristides, Athenagoras, Minucius Felix, Justinus Martyr, Tatianos och Theofilos av Antiokia.

Majoriteten behöver inte argumentera

Från 300-talets början förändrades situationen. Förföljelserna upphörde och den kristna tron blev först tillåten och sedan påbjuden. En liten rörelse i Israel hade nu utvecklats till att bli den dominerande tron i romarriket! Och därmed minskade förstås behovet av apologetik, eftersom kristen tro nu blivit den naturliga utgångspunkten.

Det filosofiska och teologiska samtalet fortsatte förstås, men fokus under de kommande tusen åren kom allt mer att ligga på inomkristna frågeställningar om vad som är den rätta förståelsen av kristen tro. Apologetiken behövdes inte på samma sätt som tidigare. Visserligen fortsatte teologer att diskutera utmaningarna från t ex den klassiska grekiska

19. Tertullianus, *Prescriptions Against Heretics*, kap. 7. Hela Tertullianus text finns utlagd på http://www.tertullian.org/articles/greenslade_prae/greenslade_prae.htm

20. Geoffrey W. Bromiley, *Historical Theology: An Introduction* (T. & T. Clark, 1978), s 19.

filosofin, men diskussionen blev allt mer en inomkyrklig diskussion.

Så småningom började dock den kristna trons självklarhet att ifrågasättas. En gradvis process från renässansen till upplysningen förändrade radikalt tankeklimatet i Europa. Kritiken mot den kristna tron som sådan – inte bara mot en viss tolkning av den – tog fart igen. Tanken på under och uppenbarelse avvisades, argumenten för Guds existens underkändes och evangeliernas historicitet förnekades. I den kristna gudstrons ställe sattes först deismen och sedan naturalismen.

Kyrkans katastrofala respons

Vad var kyrkans respons i detta nya läge? När det gäller den protestantiska kyrkan – som sedan reformationen dominerat vår del av världen – är två huvudriktningar tydliga:

För det första *den liberala teologin*, som valde att instämma i kritiken av kristendomen och därför göra om tron så att den kan samspela med naturalismen. Detta skedde ofta under namn av apologetik; att anpassa kristen tro sågs som det bästa sättet att försvara den. Den tyske teologen Friedrich Schleiermacher, som levde 1768-1834, är ett av de tydligaste exemplen. Han önskade ge en respons på den kristendomskritiska filosofin från David Hume (1711-76) och Immanuel Kant (1724-1802) och gå i dialog med dem som i hans samtid föraktade den kristna tron. Hans ärende var alltså apologetiskt. Problemet är att han valde att inte försvara den kristna tron; han förändrade den istället! Därmed är han inte en apologet i nytestamentlig mening. Detsamma kan sägas om flera av 1900-talets mest inflytelserika liberala teologer, som till exempel Rudolf Bultmann. Han önskade kommunicera kristen tro till samtiden, men accepterade den naturalistiska världsbilden och tvingades därför i grunden göra om innehållet i kristen tro.

Kvar blev en kristendom utan transcendens, utan helighet och utan egentliga sanningsanspråk. Kvar blev en kristen tro utan livskraft.

Den tyske teologen Wolfhart Pannenberg skriver utmanande om detta:

Sekulariseringens största framgång ligger trots allt i dess överallt spridda demoralisering hos kyrkoarbetare och teologer som borde proklamera och tolka evangeliets sanning. Istället vilseleder de sig själva att de uppnår det målet genom att anpassa den kristna tron och livet till sekulariseringens krav. Jag är övertygad om att det situationen kräver är just motsatsen till en sådan okritisk anpassning. Ju mer framgång sekulariseringen får desto mer angeläget är det att den kristna tron och livet ses i kontrast till den sekulari-

serade kulturen. Det som behövs är en stark bekräftelse av de centrala trosartiklarna i kristedomen emot sekulariseringens ande...²¹

För det andra *den pietistiska teologin*, som istället valde att ignorerade kritiken och lägga fokus på den personliga erfarenheten. Här blev tron ett skyddat rum, oåtkomligt för tänkande och argument. Även om det bibliska innehållet troget förkunnades, motiverades det sällan och relaterades inte till upplysningsfilosofins frågeställningar.

I båda fallen – liberalism och pietism – placerades biblisk apologetik i malpåse. Den protestantiska kyrkan lämnade på det sättet intellektuell "walk over" när den utmanades av naturalismen. Två hundra år efter upplysningen har också den kristna tron drastiskt marginaliserats i västerlandet. Varför? Bland annat därför att kyrkan inte tagit det apologetiska uppdraget på samma allvar som Jesus, Paulus och de första århundradens apologeter gjorde.

Apologetik i en postmodern tid

Men är det meningsfullt för oss nu, i början av det tredje årtusendet efter Kristus, att återuppliva apologetiken? Innebär inte övergången från det moderna till det postmoderna att det tankemässiga försvaret av kristen tro definitivt spelat ut sin roll? I en tid som ser ut att värdesätta känsla mer än tanke, det subjektiva mer än det objektiva, det personliga mer än det abstrakta har väl apologetik ingen funktion längre?

Min tes är den motsatta: Behovet av apologetik är idag större än någonsin. Det finns flera argument som jag menar styrker den tesen.

För det första innebär vår nuvarande situation att *den kristna kyrkan är dubbelt utmanad* – av både det moderna och postmoderna perspektivet – och därför har ett dubbelt behov av att motivera och försvara innehållet i den kristna tron. Det moderna projektet ifrågasätter den kristna trons innehåll, medan det postmoderna perspektivet ifrågasätter själva möjligheten att nå fram till sanning. Båda invändningarna måste ges en kristen respons. Apologetikens roll har därför inte blivit mindre, utan större.

För det andra måste vi göra *rätt analys av det postmoderna*. Det är en sak att göra uppror mot auktoriteter; det är en annan sak att växa upp utan några. Den postmoderna filosofi, som gradvis växte fram under 1980-talet, sysslar med kritik av andras idéer men har få egna svar att ge på

21. Wolfgang, 'Christianity and the West: Ambiguous Past, Uncertain Future', i *First Things*, 48 (December 1994), ss. 18-23

tillvarons grundfrågor. När allt är dekonstruerat och slaget i ruiner, vad händer då?

Det postmoderna tänkandet ifrågasätter fasta värden, absoluta sanningar och kritiserar tanken på objektivitet. Istället är allt relationellt och beroende av kontext. Språkets möjlighet att beskriva en av oss oberoende verklighet betvivlas. Men denna radikala skepticism gentemot sanning och språk slutar i förtvivlan och meningslöshet om man tar den på allvar. Ernest Hemingways bön i novellen *A Clean, Well-Lighted Place* kan illustrera vad jag menar. Han gör där en tragisk parodi på bönen Fader Vår, utifrån det spanska ordet "nada", som betyder tomhet, intighet:

Our nada who art in nada, nada be thy name, thy kingdom nada,
thy will be nada in nada as it is in nada...

Det postmoderna perspektivet har ingen inneboende kraft att bestå, eftersom det bryter ner och inte ger hopp. En människa som växer upp bakom skyddande murar, som begränsar och stänger inne, har förstas ett inneboende behov av att få riva murarna och få vidga sina perspektiv. Men den människa som växt upp på den ändlösa stäppen, som saknar landmärken och orienteringspunkter kommer förstas att uppleva det motsatta behovet: att få perspektiv.

Postmodernismen fick sin energi från kritiken av det moderna, som begränsade och förminskade människan. Men efterhand som människor nu växer upp i en, åtminstone på vissa områden, postmodern kultur, kommer också frågan om vägledning och perspektiv tillbaka.

Os Guinness skriver:

Vi måste komma ihåg att genom historien har värderingen av sanning generellt segrat över skepticisms advokater. Trots att sanning och skepticism alltid har befunnit sig i ett spänningsförhållande är dagens värdering av skepticism över sanning inte den normala situationen. Vi må tillitsfullt förvänta att värderingen av sanning kommer att segra igen.²²

Det finns intressanta tecken på att detta redan håller på att ske. I en intervju med fem unga svenska filosofer säger Åsa Wikforss: "Man kan inte vara skeptiker när det gäller sanning utan bara när det gäller delar av vår kunskap. Vi har sanningsbegreppet i oss vare sig vi vill eller inte."²³

En recensent av boken skrev: "Efter decennier av dekonstruktiv eklut har tvivlet drabbat tvivlet, och intresset för sanning, rättvisa, språk och

22. Guinness, Os, *Time for Truth* (Baker Books, 2002)

23. Nyhaga, Michael, *Man kan inte vara skeptiker när det gäller sanning: fem svenska filosofer* (Symposion, 2004)

verklighet är åter skönjbart.”²⁴

För det tredje har *samtalet om Gud öppnats upp på ett högst oväntat sätt*. Det gäller både inom filosofin och naturvetenskapen. Inom filosofin har de senaste decennierna inneburit stora förändringar. Ett växande antal akademiska filosofer argumenterar idag för Guds existens! Quentin Smith, själv ateistisk filosof, skriver:

Det blev nästan över en natt 'akademiskt respekterat' att inom filosofin argumentera för teism. Detta gjorde filosofi till en gynnat ingång för de mest intelligenta och begåvade teisterna till akademien i dag. Gud är inte 'död' i akademien. Han kom tillbaka i slutet på 1960-talet och är nu livs levande i hans mest otippade akademiska fäste – de filosofiska institutionerna.²⁵

Inom naturvetenskapen har Big Bang-teorin på ett liknande sätt gett näring åt ett förnyat samtal om Gud. Ateismens klassiska hållning är ju att betrakta universum som evigt. Men om universum inte är evigt, utan har blivit till, öppnar det upp gudsfrågan på ett mycket intressant sätt.

Apoloetikens återkomst

I USA pågår sedan många år tillbaka ett apologetiskt uppvaknande bland kristna. I artikeln 'The Rebirth of Apologetics' skriver kardinal Avery Dulles:

Över hela USA syns tecken på en väckelse för apologetiken. Evangelikala protestanter tar täten. Apologeter av Norman L. Geislers, William Lane Craigs och J.P. Morelands kaliber publicerar lärda verk i naturlig teologi och kristna bevis. Till skillnad från den äldre liberala protestantismen insisterar dessa evangelikaler på ortodoxi. De uppehåller förbehållslöst de grundläggande kristna läroren om treenigheten, inkarnationen, försoningen och Jesu kroppsliga uppståndelse. Och deras metod har framgång. De kyrkor som kombinerar ett intresse för ortodoxi och apologetik växer. Deras seminarier attraherar stora skaror av entusiastiska studenter. En liknande väckelse tar också plats i katolska kretsar, om än något långsammare.²⁶

Må Gud ge oss en liknande renässans för kristen apologetik i Sverige!

Stefan Gustavsson
stefan.gustavsson@credo.nu
Direktor, CredoAkademin

24. Larsson, Lisbeth, Dagens Nyheter, 25 november 2004

25. Smith, Quentin, 'The Metaphilosophy of Naturalism' i *Philo* 4/2, 2001.

26. Dulles, Avery Cardinal, 'The Rebirth of Apologetics' i *First Things*, 143 (May 2004), ss. 18-23

Aktuelle apologetiske anliggender – for kristne formidlere og fagpersoner

Etter en innledende presentasjon av den kristne apologetikkens grunnlag og særpreg, argumenterer denne artikkelen for at både kristne formidlere og fagpersoner må fokusere på og ivareta sannhet som avgjørende tema. Forfatterens refleksjoner om disse aktuelle apologetiske anliggende bygger på personlige erfaringer, både som formidler på menighetsarenaen og som fagperson innenfor akademien.

Kristen apologetikk – forståelse, forankring og fokus

Med en forståelse av apologetikk – som noe alle livssyn har

Apologetikk er noe allmennmenneskelig. Apologetikk – eller trosforsvar – innebærer nemlig å gi en tankemessig begrunnelse for sine verdi- og trosoppfatninger. Alle mennesker har et livssyn¹, bevisst eller ubevisst, og ethvert livssyn har sin apologetikk og sine apologeter. Livssynsmangfoldet gjør at vi i dag møter både ateistiske, agnostiske, nyreligiøse, muslimske og kristne apologeter.² Vi trenger derfor å oppøve evnen til å lytte kritisk både til deres påstander og begrunnelser.

Med en forståelse av apologetikk – som noe alle kristne oppfordres til

Vi møter tydelige oppfordringer til apologetikk for kristen tro allerede i Det nye testamente. 1 Pet 3:15-16 er sentral for all kristen apologetisk praksis: "Vær ikke redde for dem, og la dere ikke skremme, men hellige Kristus som Herre i hjertet! Vær alltid klare til forsvar når noen krever dere til regnskap for det håp dere eier. Men gjør det ydmykt og med gudsfrykt, så dere kan ha en god samvittighet." Utfordringen fra apostelen Paulus i 2 Kor 10:4-5 er også grunnleggende: "Våre våpen er ikke fra mennesker, men har sin kraft fra Gud og kan legge festninger i grus.

1. Jeg bruker her begrepet livssyn (på svensk *livsåskådning/världsbild* og på engelsk *worldview*) om mer eller mindre helhetlige svar på de grunnleggende eksistensielle livsspørsmålene. Disse svarene foreligger på flere nivåer, nemlig som verdier, menneskesyn, virkelighetsoppfatning og tro. Tro er her forstått som grunnleggende tillit eller forankring av mening.

2. Se Bjørn Are Davidsen *Svar skyldig? Om nye ateister og New Age* (Lunde Forlag, 2007).

Vi river ned tankebygninger og alt stort som reiser seg mot kunnskapen om Gud. Vi tar hver tanke til fange under lydigheten mot Kristus.”

Vi ser ikke minst av Apostelgjerningene at de første kristne så på apologetikk som en sentral del av misjonsoppdraget, både i synagogen blant jøder og på torget i møte med representanter for en rekke ulike livssyn. Teksten i Apg 17,16-34 om Paulus som apologet i Aten er her representativ og særlig aktuell som forbilde og modell.³ Apologetikk har da også vært vesentlig gjennom store deler av den kristne kirkes historie, ikke minst i møte med utfordringer fra andre religiøse og sekulære livssyn.

Med en forståelse av kristen apologetikk – som både ”science” og ”art”

Det er fruktbart å skjelne mellom den kristne apologetikkens teori (”science”) og praksis (”art”). Med andre ord kan dette uttrykkes som forskjellen mellom apologetikk som systematisk teologi og som praktisk teologi.⁴

Som en integrert virksomhet innenfor systematisk teologi, har apologetikken viktige funksjoner sammen med dogmatikk (troslære), etikk og religionsfilosofi. Harold Netland definerer apologetikkens teori som ”en objektiv begrunnelse av kristen tro, uavhengig av en gitt kontekst eller hvordan et gitt publikum vil respondere”⁵. Apologetisk teori fokuserer dermed på de prosesser og prinsipper som ligger til grunn for at et trosstandpunkt kan aksepteres som objektivt sant, samt på den grunnleggende begrunnelsen for at kristen tro og etikk er både gyldig og sann. Dette betyr at denne delen av apologetisk virksomhet preges av teoretisk dybdeboring.

Som en integrert virksomhet innenfor praktisk teologi, har apologetikken viktige funksjoner sammen med forkynnelse, sjelesorg, evangelisering og diakoni. Harold Netland definerer apologetikkens praksis som ”bruken av aktuelle begrunnelsesprosedyrer og relevante data i forklaringen av og forsvaret for evangeliet i møte med en gitt person eller gruppe”⁶.

Apologetisk praksis setter dermed fokus på forståelsen av aktuelle

3. Se Lars Dahle ”Med Paulus på livssynstorget” <http://www.damaris.no/cw/articledetail.aspx?artid=57> samt siste del av denne artikkelen.

4. For en oversikt over ulike aktuelle apologetiske tilnæringsmåter, se Steven B. Cown (red.) *Five Views on Apologetics* (Zondervan, 2000).

5. Harold Netland *Encountering Religious Pluralism: The Challenge to Christian Faith & Mission* (Apollos, 2001) s. 249.

6 Ibid s. 250.

personlige og kulturelle situasjoner, særlig for å avdekke følgende to spørsmål: Hvilke kriterier, format og sjanger brukes her for å argumentere for sannhet? Hvilke spørsmål, innvendinger og alternativer til det kristne livssynet er her særlig aktuelle? Denne delen av apologetisk virksomhet er konkret med vekt på relevant argumentasjon og kreativ kommunikasjon.

For å være enda mer konkret kan vi si at kristen apologetikk som praksis har en tredelt oppgave: For det første er apologetikk *å gi grunner* for hvorfor vi ser på kristen tro som sann. For det andre er apologetikk *å gi svar* i møte med aktuelle spørsmål, innvendinger og livssynsalternativer til kristen tro. For det tredje er apologetikk *å stille spørsmål* til andre om hva de tror på og hvorfor.⁷

Vi ser i dag en rekke tegn på en internasjonal renessanse for begge disse supplerende typer av kristen apologetikk.⁸ Men slik konstruktiv apologetikk trengs også i det sekulariserte Europa – og ikke minst i våre nordiske land.

Med en forankring av kristen apologetikk – i klassisk evangelikal teologi

Enhver apologetisk teori og praksis formes i spenningsfeltet mellom teologiske tradisjoner og de aktuelle samtidsutfordringene til det kristne livssynet. Som overbevist evangelikal teolog er jeg opptatt av hvordan klassiske evangelikale kjernepunkt om Ordet, Korset og Ånden danner en naturlig teologisk forankring for både apologetisk teori og praksis.⁹

En sunn kristen apologetikk forutsetter Guds åpenbaring i Ordet. Med andre ord: *Gud er til og han er ikke taus!*¹⁰ Derfor kan vi faktisk tenke og si noe om Gud som både er meningsfylt og sakssvarende. Men hva så med Korset og Ånden? Francis A Schaeffer, som var kjent både som en profilert evangelikal teolog og for sin empatiske holdning som apologet, uttrykte det slik i et portrettintervju med Colin Duriez: "Jeg er bare interessert i en apologetikk som leder i to retninger. Den ene er å lede

7. Til det siste punktet, se særlig Nick Pollard *Snakk om tro – med hode og hjerte* (Lunde Forlag, 2009; 2. opplag).

8. Se Stefan Gustavssons artikkel om 'Apologetikens återkomst'.

9. John Stott formulerer disse teologiske kjernepunktene på følgende måte: "Vi har vært opptatt av hvordan troen på Den Treenige Gud preger den evangelikale tradisjonen: Guds initiativ når han åpenbarer seg selv, Kristi kjærlighet når han dør for våre synder, og Den Hellige Ånds tjeneste som den som tilrettelegger alle deler av vårt kristne disippelskap. For å si det enda enklere: Vi har fokusert på Ordet, [K]orset og Ånden som tre sentrale element." (*Evangelical Truth: A Plea for Unity* (InterVarsity Press, 1999) s. 135.

10. *He Is There and He Is Not Silent*. En kjent boktittel fra 1972 av Francis A Schaeffer, senere bl.a. publisert i *Francis A. Schaeffer Trilogy* (Crossway Books, 1990).

mennesker til Kristus. Den andre er at de, etter at de er blitt kristne, anerkjenner Kristus som Herre i hele livet.”¹¹ En slik teologisk forankring gir en nødvendig ballast for den kristne apologeten.

Med et fokus for apologetikken – på selve sannhetsspørsmålene

I liket med de første kristne møter vi konkurrerende sannhetspåstander på livssynstorget. I møte med disse ulike påstandene trenger vi de såkalte sannhetskriteriene. De tre vanligste kriteriene setter fokus på om en gitt sannhetspåstand er meningsfull, sakssvarende og relevant.¹² I møte med ethvert livssyn kan dette formuleres som tre avgjørende spørsmål:

- *Indre samsvar*: I hvor stor grad er påstandene innenfor et gitt livssyn preget av indre helhet og sammenheng?
- *Ytre samsvar*: I hvor stor grad stemmer påstandene innenfor et gitt livssyn med det vi ellers vet?
- *Det pragmatiske*: I hvor stor grad fører påstandene innenfor et gitt livssyn til positiv forandring og forvandling?

Disse sannhetsspørsmålene står på en særlig måte på den kristne apologetens agenda – uansett arena, og rolle. Som apologeter er det nemlig vår plikt “å snakke fornuft (“sense”) i stedet for ufornuft (“nonsense”), å peke på Guds virkelighet på måter som er passende, og å vise hvilken forskjell Gud utgjør i livet”¹³. Derfor sammenfatter også William Lane Craig den kristne apologetikkens vesentligste oppgaver på følgende måte:

I tillegg til å være et uttrykk for å elske Gud med hele vårt sinn, i likhet med all annen teologi, er apologetikkens spesifikke hensikt å vise den kristne troens sannhet for de som ikke tror, bekrefte denne troen for de som tror, samt å avdekke og utforske sammenhengene mellom kristne læresetninger og andre sannheter.¹⁴

Jeg vil nå videre i denne artikkelen vise hvordan vi både som kristne formidlere og kristne fagpersoner på en naturlig måte kan sette fokus på selve sannhetsspørsmålene i møte med sentrale utfordringer. Kun slik kan aktuelle apologetiske anliggender ivaretas.

11. Fra Intervju med Schaeffer i 1980, publisert av Colin Duriez i *Francis Schaeffer – An Authentic Life* (Inter-Varsity Press, 2008) s. 218.

12. Disse kalles ofte a) konsistens- og koherenskriteriet, b) korrespondansekriteriet og c) det pragmatiske relevans- eller “adequacy”-kriteriet. Se David Cook “Verification and Falsification” i Ferguson & Wright *New Dictionary of Theology* (Inter-Varsity Press, 1988) ss. 705-6.

13. David Cook *Thinking About Faith: A Beginner’s Guide* (Inter-Varsity Press, 1988) s. 26.

14. William Lane Craig *Reasonable Faith: Christian Truth and Apologetics* (Crossway, 2008; 3rd ed) s. 15

Den kristne formidleren som apologet

Med menigheten som arena – utruste og utfordre i møte med det sekulære og det pluralistiske

Den danske religions- og menighetspedagogen Carsten Hjorth Pedersen har nylig i *Hvordan få det sagt? En praktisk grundbog for kristne formidlere*¹⁵ satt fokus på syv grupper av formidlere i kristne kirker, menigheter og organisasjoner: 1) barneforenings- og søndagsskolelærere, 2) minikonfirmantlærere, 3) junior- og tenåringsledere, 4) konfirmantlærere, 5) ungdomsledere og -forkynnere, 6) prester, predikanter og forkynnere og 7) lærere for voksenundervisning.

Jeg vil her supplere Hjorth-Pedersens fruktbare pedagogisk-kommunikative perspektiv med noen sentrale apologetiske anliggender. Alle bekjennende kristne som er aktive i menigheter og organisasjoner møter nemlig i dag – uansett alder og gruppe – både det sekulære og det pluralistiske som krevende apologetiske utfordringer. På den ene siden utfordrer det sekulære perspektivet vår tro på og forkynnelse av Gud som reell Skaper og Opprettholder. På den andre siden utfordrer den pluralistiske konteksten vår tro på og forkynnelse av at det er én Gud og én Herre (1 Kor 8,6). Den enkelte kristne må derfor både utrustes – og utfordres – til å kunne tenke og leve kristent i vår sekulære og pluralistiske tid. Her trenger vi både bibelsk substans og integritet – midt i ufullkommenhet og sårbarhet – hos alle de ulike formidlergruppene.

Disse aktuelle apologetiske anliggende vil jeg illustrere i forhold til bibelundervisning som sentral formidlingsoppgave – og med utgangspunkt i de grunnleggende sannhetsspørsmålene. Gjennom å tematisere disse tre spørsmålene i møte med enhver bibeltekst, får formidleren hjelp til å kunne være både bibelfundert, samtidsrelevant og livsnær.

Med fokus på Bibelens budskap som en helhet – med indre sammenheng

Det første sannhetsspørsmålet har indre konsistens og koherens som tema. Dette innebærer at fokus rettes mot Bibelens budskap som helhet, mot "den store fortellingen" i Bibelen og dens indre dype sammenheng. Det klassisk kristne perspektivet er nemlig at Bibelen ikke bare foreligger som enkeltbøker og enkelttekster, men at det finnes en dypere helhet og en sentral rød tråd i det bibelske materialet.

15. Utgitt av LogosMedia/Lohse i 2009.

Denne helhet kan uttrykkes i form av fire sentrale og dynamiske orienteringspunkt i et bibelsk forankret livssyn – skapelse, syndefall, frelse og håp. Dette betyr at den enkelte bibeltekst ikke bare skal fortolkes i sin litterære, historiske og geografiske sammenheng, men at enkeltteksten også må settes inn i sin større teologiske og livssynsmessige kontekst. Behovet for livssynsbevisst bibelfortolkning og trosformidling forsterkes av manglende kunnskap. Dette gjelder både hos en rekke bekjennende kristne, hos mange i gråsonen og hos de aller fleste kirkefremmede. Slik manglende kunnskap gjelder både om kristen tro generelt og om Bibelen spesielt.

Den evangelikale bibelfortolkeren og kulturkritikeren Don Carson understreker på denne bakgrunn behovet for at vår formidling av kristen tro – i vår pluralistiske tid uansett målgruppe og arena – er solid forankret i et bibelsk livssyn ("a biblical worldview"):

Mitt poeng er at uten denne typen struktur, vil ikke evangeliet [om Herren Jesus Kristus] oppfattes rett. Læren om skapelsen etablerer grunnlaget for vårt ansvar overfor Gud: Han skapte oss for seg selv, og selve kjernen i vårt anarki og vår skyld ligger i at vi ignorerer dette. Læren om fallet forklarer vårt dilemma: av natur og av eget valg er vi fremmedgjort overfor Gud, lurte, rettferdig dømt og uten håp i denne verden, med mindre Gud selv setter oss fri. Løsninger som ikke tar fremmedgjøringen fra Skapere på alvor, er i beste fall overflatiske smertestillere, i verste fall placeboer som overlater oss til å dø.¹⁶

Et slikt helhetlig bibelsk livssynsperspektiv er preget av en indre sammenheng og dynamikk som ikke finnes hos alternative religiøse eller sekulære livssyn. Det er derfor avgjørende viktig at det bibelske livssynets særpreg som helhet kommer frem i vår bibelformidling, ikke minst i møte med aktuelle og utfordrende livssynsalternativer som ateisme, nyreligiositet og islam.

Med fokus på Bibelens budskap som forankret i virkeligheten

Det andre sannhetsspørsmålet har sitt utgangspunkt i korrespondansekriteriet. Her er det samsvaret mellom en gitt beskrivelse (i en påstand eller en beretning) og det som beskrives (den omtalte virkeligheten) som er selve anliggendet. Med andre ord: Er en beskrivelse sakssvarende? Hvordan kan vi så anvende dette sannhetsspørsmålet i møte med bibel-

16. Don A. Carson *The Gagging of God: Christianity Confronts Pluralism* (Apollos, 1996) s. 504.

formidling? La meg her nevne tre sentrale grunner som vi kan løfte frem, for å kunne påvise at Bibelens budskap som helhet er forankret i virkeligheten.

Den første grunnen som jeg vil fremheve er Bibelens vektlegging av *skapelsen* – av en virkelig verden med virkelige mennesker. Dette er den alminnelige åpenbaringen, det at Gud åpenbarer seg som Skaper i universets form og struktur og i menneskets personlighet. Allerede Bibelens første kapitler forankres i virkeligheten, gjennom en fortettet fortelling som kombinerer symbolspråk med det virkelighetsnære. Her møter vi bl.a. en demytologisering av sol, måne og stjerner som skapte vesener (1 Mos 1) sammen med en unik og realistisk beskrivelse av menneskets dobbelhet (1 Mos 1-3).

Dette sakssvarende bibelske bilde av hva det vil si å være menneske møter vi igjen i Aslans kjente utsagn i Narnia-serien:

“You come of the Lord Adam and the Lady Eve,” said Aslan.
“And that is both honour enough to erect the head of the poorest beggar, and shame enough to bow the shoulders of the greatest emperor on earth. Be content.”¹⁷

Den andre grunnen som må fremheves er Bibelens vektlegging av det *historiske*. Dette viser seg rent allment i form av alle de bibelbøker som har historisk preg. Uavhengig av hvor mange historiske detaljer som kan bekreftes fra andre historiske kilder¹⁸ er det ikke tvil om at vårt blikk på denne måten rettes mot historiens arena og dermed mot det som ofte kalles den spesielle åpenbaringen. Og dermed er vi fremme ved den bibelske historiens fokus – ved Jesu liv, død og (påståtte) oppstandelse. Her møter vi en mann som (ifølge beretningene i Bibelens evangelier) gir seg ut for å være Messias og “Menneskesønn”. Her inviteres vi til å undersøke den historiske troverdigheten. Hvem var – og er – egentlig Jesus? Hva skjedde med ham? Og hva betyr det?

Det er i denne sammenhengen spørsmålet om Jesu oppstandelses historisitet hører hjemme. Forfattere som N. T. (Tom) Wright, Gary Habermas og William Lane Craig har levert grundige begrunnelser for hvorfor det er sannsynlig at Jesus virkelig sto opp historisk og fysisk fra de døde.¹⁹ Blant de viktigste indisiene er det svært tidlige materialet i 1 Kor 15,3ff:

17. Fra *Prince Caspian* av C. S. Lewis.

18. Vi bør imidlertid også være åpne for muligheten for at de bibelske beretninger i en rekke tilfeller kan være primærkilder som bekrefter andre historiske kilder!

19. Se www.ntwrightpage.com, www.garyhabermas.com, og www.reasonablefaith.org.

Når det gjelder 1 Kor 15,3ff, er kritiske bibelforskere enige i at Paulus mottok, i hvert fall selve innholdet i denne proklamasjonen, og antagelig selve bekjennelsen, på midten av 30-tallet etter Kristus. Han tilbragte da to uker med Peter og Jakob, Jesu bror. Men disse apostlene hadde dette materialet før Paulus, og hendelsene det refereres til skjedde enda tidligere. Dette er antagelig det argumentet som overbeviser de fleste forskere idag om at proklamasjonen av Jesu oppstandelse stammer fra urkirken. Så godt som alle kritiske forskere tror at dette budskapet startet med Jesu disipler, som trodde de hadde sett og møtt sin Herre oppstått fra de døde.²⁰

Den tredje grunnen som jeg vil understreke er Bibelens vektlegging av *det sant menneskelige*. Vi møter "helter" og "heltinner" som beskrives på en usminket og ærlig måte. De er akkurat som oss, feilende og sårbare. I tillegg finner vi i den bibelske visdomslitteraturen (slik som i Forkynneren og i Ordspråkene) realistiske og nøkterne beskrivelser av menneskelivets vilkår. Alt dette indikerer at det bibelske materialet som helhet er realitetsorientert.

Vi har nå fokusert på det virkelighetsnære og det sakssvarende som sentralt i Bibelens budskap. Dette er viktig å fremheve i all bibelformidling. Denne vekten på ytre, objektive fakta har en viktig apologetisk rolle, noe som også kan relateres til den klassiske lutherske skjelningen mellom lov (det Gud krever av oss i sin hellighet) og evangelium (det Gud gir oss i sin nåde):

Att försumma försvaret av den kristna tron medför därför oundvikligt, att man rör ihop lag och evangelium och därmed förvandlar evangeliet till en lag, vars innehåll godtyckligt bestämmas av den jag-centrerade individen. Bara en äkta apologetik, grundad på yttre, objektiva fakta, som de ges i den allmänna och särskilda uppenbarelsen, räddar en människas beslut att bli kristen från egenmäktiga omdömen, bevarar evangeliet som ett rent evangelium och 'låter Gud vara Gud'.²¹

Med fokus på Bibelens budskap som noe som forandrer og forvandler

Det tredje sannhetsspørsmålet har sitt utgangspunkt i det pragmatiske sannhetskriteriet. I denne sammenhengen betyr dette å spørre hvilket

20. Gary Habermas "The Resurrection of Jesus Time Line", i P. Copan & W. L. Craig *Contending With Christianity's Critics: Answering New Atheists & Other Objectors* (B & H Academic, 2009) s. 125.

21. John Warwick Montgomery "Bibeln och dess försvar" i Seth Erlandsen (red.) *Ditt ord är sanning. FS David Hedegård* (Biblicum/Pro Veritate, 1971) s. 257.

livssynsalternativ som faktisk gjør størst forskjell. Etikeren og filosofen David Cook fremhever dette apologetiske anliggendet:

”Det må være en test på hva som er adekvat. Hvilket syn er det beste? Jeg synes ikke at vi som kristne skal unndra oss en slik test på hva som faktisk fungerer. Dette var Paulus klar over. Han sa at hvis Jesus ikke er oppreist fra de døde, hvis det ikke finnes noen makt over døden, da er vi de ynkeligste av alle mennesker. Med andre ord, hvis Jesu oppstandelse er en løgn og ikke et sant bilde av hvordan ting virkelig er, da er kristen tro bare tull. Hvis den kristne troen er sann må den kunne fungere bedre enn alternativene. Til syvende og sist må kristenlivet ha kvaliteter som skiller den kristne fra andre mennesker. Frukten forkynner og resultatet avslører. Så på en eller annen måte må vi sammenligne ulike trosretninger for å se hvilken som gjør den største og viktigste forskjellen for menneskeheten.”²²

Bibelformidling som løfter frem dette apologetiske anliggendet vil ha et fokus på hvordan et helhetlig bibelsk budskap kan forandre og forvandle mennesker. Jeg skal her nevne tre sentrale eksempler på dette.

For det første gir det bibelske evangeliet om Jesus Kristus som Frelser og Herre en unik *frelsesøisshet*, som ikke finnes på samme måte i andre sekulære eller religiøse livssyn. Dette er ikke minst fordi evangeliet dreier seg om noe som har skjedd utenfor meg – Jesu død og oppstandelse har skjedd ”for min skyld” til å ta imot i tro og tillit. Et slikt budskap – om soning, rettferdiggjørelse og gjenfødelse – er ”Guds kraft til frelse” (Rom 1,16-17). Dette er sentralt i mange bibeltekster.

For det andre gir et bibelsk forankret livssyn et unikt og dynamisk perspektiv på mine livsoppgaver. Dette kalles med et klassisk kristent ord for *kall*. Religionsosologien Os Guinness presenterer en fruktbar definisjon av dette nøkkelbegrepet:

”Kallet er sannheten om at Gud kaller oss til seg selv på en så avgjørende måte at alt vi er, alt vi gjør og alt vi har får en spesiell hengivenhet, kraft og retning – levd ut som en respons på hans kall.”²³

Et slikt perspektiv favner enhver kristens livssituasjon og livsoppgave – og kan naturlig formidles med utgangspunkt i mange ulike bibeltekster.

For det tredje gir et klassisk helhetlig bibelsk livssynsperspektiv en unik forankring for *menneskerettigheter* og *menneskeverd*:

22. David Cook *Blind Alley Beliefs* (Inter-Varsity Press, 1996) s. 5-6.

23. Os Guinness *The Call: Finding and Fulfilling The Central Purpose of Your Life* (Thomas Nelson, 1998) s. 29.

Guds åpenbaring viser oss at menneskerettighetene – paradoksalt nok – eksisterer på grunn av nåde... Hvis mennesker selv hadde skapt sine rettigheter kunne de like lett ha avskaffet dem. Siden rettighetene er en guddommelig gave ovenfra, er deres uavhengighet sikret. Og fordi våre rettigheter kommer som en gave, og ikke ved fortjeneste, ligger vårt eneste håp i å legge oss selv og samfunnet vårt i hendene på selve Giveren, for å forandres etter hans bilde.²⁴

Når vi i bibelformidlingen fokuserer på slike sentrale, vesentlige og livsnære temaer som frelsesvisshet, kall og menneskeverd får vi frem noe av det mest dynamiske i kristen tro. Et helhetlig budskap kan virkelig både forandre og forvandle enkeltmennesker så vel som hele samfunn. Her kan ikke minst kristne fagpersoner, som fastholder et klassisk kristent kallsperspektiv i møte med academia, spille en sentral rolle som apologeter.

Den kristne fagpersonen som apologet – mellom subjektivitet og objektivitet

Med academia som utgangspunkt – om å være kristen fagperson innenfor ulike fagfelt

Alle fagpersoner er uansett livssyn og disiplin forpliktet på de samme grunnleggende vitenskapelige idealer. Jeg tenker her ikke minst på fundamentale idealer som åpenhet, saklighet, etterprøvbarhet og integritet. Det er avgjørende viktig med åpenhet om grunnleggende verdier og metodiske valg. Saklighet må prege omgangen med data og alternative forklaringsmodeller. Teoriene som utvikles skal kunne være mulige å etterprøve for andre fagpersoner. Forskningen, undervisningen og formidlingen skal være preget av redelighet og integritet. Alt dette kan sammenfattes som en vitenskapelig søken etter objektivitet innenfor ulike fagfelt: hva forklarer best de kjente fakta?

Med det sekulære som aktuell utfordring innenfor academia

Jeg møter ofte følgende holdning blant studenter og akademiske kollegaer: "Kristne fagfolk er subjektive og partiske, mens fagfolk som tar utgangspunkt i et sekulært livssyn er objektive og nøytrale." Noen ganger en slik holdning tydelig uttalt, andre ganger er det mer som et underlig-

24. John Warwick Montgomery *Human Rights & Human Dignity* (Zondervan, 1986) ss. 217-218.

gende og delvis skjult perspektiv som preger manges tenkning.²⁵

Men en slik holdning er uholdbar, uansett ståsted og begrunnelse. Vi ser nemlig alle verden ut fra de kulturelle, verdimeslige og livssynsmessige briller som er våre. Alle har et livssyn, spørsmålet er bare hvilket livssyn og hvorfor vi fastholder det. Dermed er også et sekulært utgangspunkt et gitt perspektiv – og må sees på som akkurat det. Dersom sekulære perspektiv gir seg ut for å være nøytrale, trenger vi som kristne fagpersoner å avsløre "keiserens nye klær".²⁶ I møte med faglige perspektiver som preges av andre livssyn kan jeg som kristen fagperson alltid både bekrefte sannhetselementer og utfordre det som bryter med klassisk kristen tro.

Med det kristne livssynet som et faglig legitimt perspektiv

Som kristen fagperson avviser jeg både positivismen ("vitenskap består kun av objektive, nøytrale fakta") og postmodernismen ("vitenskap består kun av subjektive perspektiver") som kunnskapsideal. Derimot bekrefter jeg pluralismen som vitenskapelig ideal: Sann faglighet gir plass for et mangfold av metodiske, analytiske, teoretiske, verdimeslige og livssynsmessige perspektiver. Dermed er veien også åpen for konstruktive faglige bidrag som har sitt verdimeslige og livssynsmessige utgangspunkt i et kristent perspektiv.

Klassisk kristen tro er derfor et like legitimt utgangspunkt for faglig og vitenskapelig arbeid som et hvilket som helst annet livssyn. Det er ikke slik at et sekulært (ateistisk eller agnostisk) perspektiv er kvalifiserende, mens et kristent (teistisk) perspektiv er diskvalifiserende. En kristen fagperson stiller ikke med et utenkelig eller uredelig utgangspunkt, selv om den generelle sekulariseringsprosessen kan ha skapt et inntrykk av dette. Her trenger vi som kristne fagpersoner å gjenvinne vår frimodighet slik at vi både er tydelige og proaktive, etter at vi gjennom faglighet har fortjent vår rett til å bidra på den akademiske arenaen.

William Lane Craig understreker at kristne fagfolk med integritet vil kunne ha strategisk og langsiktig innflytelse:

En person som vokser opp i et kulturelt miljø der kristen tro ses på som et fullverdig alternativ vil vise en åpenhet for evangeliet

25. For et oppgjør med en nøytralitetsholdning blant kristne, se William Lane Craig "Intellectual Neutral" i Paul Copan & William Lane Craig *Passionate Conviction: Contemporary Discourses on Christian Apologetics* (B & H Academic, 2007) ss. 2-16.

26. Se Peter S. Williams *A Sceptic's Guide to Atheism: God is Not Dead!* (Paternoster, 2009).

som en sekularisert person ikke vil... Det er en viktig oppgave for kristne akademikere å bidra til å skape et kulturelt miljø der evangeliet formidles som et intellektuelt fullverdig alternativ for tenkende menn og kvinner.²⁷

Med det kristne livssynet som et faglig fruktbart perspektiv

Som kristne fagfolk kan vi med frimodighet starte med "all sannhet er Guds sannhet" som et grunnleggende premiss. I denne sammenhengen fremhever Craig at et slikt utgangspunkt vil få viktige følger for vårt faglige arbeid:

Vårt mål bør være å se hvordan vårt fagområde passer inn i Guds helhetlige sannhet. Da må vi være forberedt på å tenke kristent om det området vi er spesialister på. Her er det helt avgjørende å bevisstgjøre seg selv på at de forutsetninger som ligger til grunn for vårt fagfelt i stor grad vil være formet av sekulære, naturalistiske livssyn. Derfor må vi som kristne være forberedt på å gjennomtenke hele vår disiplin fra bunnen av i tråd med kristne forutsetninger.²⁸

Dette trenger vi å arbeide grundig med som kristne fagpersoner, både som enkeltpersoner og i fellesskap med andre kristne.

Med journalistikk som case

Som faglig ansatt – og i ulike ledende roller – ved Mediehøgskolen Gimlekollen (MhG) har jeg hatt det privilegiet i en årrekke å få arbeide med utdanning av journalister og med tilrettelegging av forskning innenfor journalistikk. Til forskjell fra for eksempel pedagogikk, helsefag og naturvitenskap²⁹ er journalistikk (og kommunikasjon³⁰) forholdsvis upløyd mark for kristne fagpersoner. Som høgskole med kristent verdigrunnlag har MhG her et særlig ansvar som tilrettelegger, inspirator og initiativtaker for kristne fagfolk.

Jeg vil her presentere fem sentrale momenter som synliggjør at et klassisk kristent livssynsperspektiv er relevant som prinsipielt utgangs-

27. William Lane Craig "Concluding Thoughts on the Two Tasks of the Christian Scholar" i W. L. Craig & P. M. Gould (red) *The Two Tasks of the Christian Scholar: Redeeming the Soul, Redeeming the Mind* (Crossway, 2007) s. 178.

28. Ibid s. 183-184.

29. Se eks. John C. Lennox *God's Undertaker: Has Science Buried God?* (Lion, 2007).

30. Det er viktig å merke seg at kommunikasjon dypest sett ikke dreier seg om teknikk, men om relasjoner mellom levende mennesker (og i forhold til en levende Gud). Derfor må bibelsk funderte prinsipper for kommunikasjon også forankres i det faktum at kommunikasjon til syvende og sist er en åpen formidling, både menneskelig og teologisk.

punkt for journalistikk, både som fagfelt og profesjon.³¹

For det første er dette fagfeltet tydelig *perspektivladet*, med marxistiske, feministiske og postmoderne perspektiver som klare eksempler, enten vi møter de i forskningslitteratur, lærebøker eller samfunnsdebatt. Det skulle derfor ikke være noen prinsipiell hindring for å også kunne introdusere et klassisk kristent livssynsperspektiv.

For det andre kan journalistikkens *grunnleggende verdier* beskrives som sannhet, vesentlighet, uavhengighet og menneskeverd.³² Disse sentrale verdiene kan både defineres og begrunnes med utgangspunkt i et klassisk kristent etisk ståsted.

For det tredje danner det tradisjonsrike kristne begrepet *kall* (slik vi har definert det ovenfor) et fruktbart utgangspunkt for journalistisk arbeid, som sentral motivasjonsskilde både innenfor det akademiske fagfeltet og selve profesjonen. Her er ikke minst de gammeltestamentlige profetenes samfunnskritikk aktuell som forbilde.

For det fjerde danner et realistisk bibelsk menneske- og samfunnssyn en naturlig begrunnelse for å fastholde nødvendigheten av en sunn *maktbalanse* mellom journalisten, intervjuobjektene og andre samfunnsaktører.

For det femte gir et bibelsk helhetsperspektiv på sannhet og løgn et godt grunnlag til å se kritisk både på *mistankens hermeneuttikk* og *det politisk korrekte* som aktuelle journalistiske holdninger i møte med henholdsvis "maktpersoner" og opinionsdannere.

Disse ulike momentene illustrerer hvordan et klassisk kristent livssynsmessig og etisk ståsted kan være et fruktbart prinsipielt utgangspunkt for journalistikk som både fagfelt og profesjon. Dette er derfor et eksempel på apologetisk praksis på en gitt faglig (eller akademisk) arena. Men også her trenger vi strategiske og relevante bibelske ressurser for konstruktivt apologetisk arbeid.

Om å bruke en bibelsk modell for apologetikk – som formidlere og som fagpersoner

Som tidligere antydnet finner vi en sentral bibelsk modell for apologetikk i Apgj. 17:16-34. Her kan både kristne formidlere og fagpersoner finne

31. Det er nødvendig å presisere at journalistikk (for eksempel ifølge idealet i den norske Vær Varsom Plakaten) ikke skal brukes til forkynnelse av et livssynsmessig budskap, men skal presentere informasjon, debatt og samfunnskritikk uten ideologiske og kommersielle bindinger.

32. Se Audgunn Olteidal *Den myndige journalisten. Korleis forstår journalisten sitt samfunnsansvar?* (Høyskoleforlaget/IJ-forlaget, 2001).

apologetisk materiale for offentlig og personlig kommunikasjon. Jeg vil derfor se nærmere på hvordan vi kan utvikle relevante apologetiske ressurser med utgangspunkt i tilnæringsmåten i Apgj 17, eksemplifisert nedenfor med det aktuelle møtet med "det postmoderne".³³ Dette illustrerer og utdyper det som er sagt ovenfor.³⁴

1. Om å knytte an til relevante samtidstekster med aktuelle tilknytningspunkter og/eller spenningspunkter

Kristne apologeter bør kunne knytte an til relevante samtidstekster.³⁵ Noen samtidskulturelle tekster kan brukes først og fremst fordi de *illustrerer viktige sider ved det å være menneske*. I slike tekster møter vi konkrete hverdagsutfordringer, vanskelige etiske dilemmaer og/eller grunnleggende eksistensielle spørsmål.³⁶

Andre samtidstekster kan brukes fordi de *illustrerer sentrale temaer i kristen tro*, som eksempelvis bønn, synd og nåde. I disse tekstene møter vi enten positive eller negative vinklinger av disse temaene, sammenlignet med klassisk kristen tro. Ofte kan en i slike eksempler (og i tekstene som helhet) få illustrert populære misforståelser av kristen tro, for eksempel knyttet til spørsmål om Bibelens troverdighet eller hvem Jesus er. Når dette er sagt, vil det allikevel ofte være viktige og aktuelle tilknytningspunkt til kristen tro i det som formidles i slike tekster.

Poenget med andre samtidskulturelle tekster igjen, er at de først og fremst *illustrerer Guds egenskaper og handlinger*. Ofte vil slike eksempler være fra fantasy-sjangeren, alternativt fra helt andre sjangrer der handlingen kombinerer realisme med "overnaturlige" element. Her bør en være oppmerksom på begrensningen i slik billed- og symbolbruk når det gjelder å illustrere hvem Bibelens Gud faktisk er. Men "Guds-spørsmålet" blir uansett satt på dagsordenen, enten dette skjer med en positiv eller negativ vinkling, og det gir muligheter for å påvise hvem

33. "Det postmoderne" er et flytende og flertydig begrep som både referer til sosiale strukturer og prosesser ("postmoderinitet") og til intellektuelle og kulturelle fenomener ("postmodernisme"). Se David Lyon *Postmodernity* (Open University Press, 1999; 2nd ed.).

34. Se også: <http://www.tyndalehouse.com/tynbull/library/TynBull_2002_53_2_09_Dahle_Acts17_Apologetic.pdf> [August, 2009]

35. Jeg bruker her *tekst* i utvidet betydning som ethvert meningsbærende budskap, enten det formidles verbalt, auditivt eller visuelt (eller som en kombinasjon av disse). For aktuelle ressurser for utforskning av populærkulturelle tekster, se www.CultureWatch.org og www.Kulturvinduet.no.

36. Et aktuelt eksempel på en slik kreativ formidling finner vi i www.culturewatchcourse.org. Her tas utgangspunkt i hvordan "five felt needs" illustreres i aktuelle samtidskulturelle tekster: "*I want to be happy; I want to be free; I want to be loved; I want to have purpose; I want to be spiritual.*"

Bibelens Gud virkelig er. Her er filmer som *Narnia*, *Ringenes Herre* og *Bruce Almighty* naturlige eksempler.

2. Om å anvende argumentet om "naturlig teologi" fra Apgj 17 i dag

Paulus argumenterte for at stoikernes panteisme og epikureernes deisme inneholder delsannheter, men at en jødisk-kristen naturlig teologi best forklarer Gud, universet og mennesket (Apgj 17:24-29). Dette besvarte spørsmålet om et nytt alter og møtte de athenske innvendingene om at kristen tro var tåpelig og utenlandsk.

Kristen tro presenterer også i dag en rekke sannhetspåstander om mennesket, universet og Gud. Relevansen og troverdigheten i disse påstandene må begrunnes i møte med aktuelle alternative perspektiver.

De kristne påstandene om hvem *mennesket* er, møter en postmoderne kultur som ofte preges av relativisme, likegyldighet og følelse av meningsløshet. Postmoderne erfaringer av dekonstruert og desentrert identitet utgjør imidlertid vesentlige tilknytningspunkt for formidlingen av et kristent menneskesyn. Påstander om menneskets dype og egentlige forankring i en Skaper ("det er i Ham vi beveger oss, rører oss og er til") må begrunnes i møte med den konstante og komplekse rekonstruksjon av identitet som vår kultur så ofte inviterer til. Vanlige eksempler på slike identitetsrekonstruksjoner finner vi i form av "the plastic self", "the expressive self", og "the subsumed self".³⁷

Populær postmodernisme kan beskrives som en livsfølelse, der utforskningen av enhver sekulær og religiøs fortelling synes legitim. En slik åpenhet, som ofte er kombinert med manglende kjennskap til det kristne livssyn, kan gi muligheter for å presentere og begrunne et kristent syn på *universet*. Ikke minst gir populærkulturen uttallige eksempler på aktuelle tilknytningspunkter. *Matrix*-trilogien er bare ett av mange populære kulturelle samtidsseksempler på slik tematikk.

Det opprinnelige argumentet i Apgj 17 ut fra "naturlig teologi" synes å forutsette en kontekst med konkurrerende religiøse sannhetspåstander. Fokus er: Hvem er egentlig *Gud*? Dette har fortsatt aktualitet i møte med de mange alternative religiøse livssyn, – og da ikke minst islam. I møte med vår tids sekulære livssynsperspektiver (slik som filosofisk postmodernisme) må imidlertid den apologetiske tilnæringsmåten utvides med argumenter vedrørende Guds eksistens. I denne sammen-

37. David Lyon *Jesus in Disneyland* (Polity Press, 2000) ss. 91-96.

hengen blir de tradisjonelle gudsargumentene igjen aktuelle³⁸, forutsatt at de presenteres som del av en "myk" naturlig teologi³⁹.

Jeg konkluderer i denne sammenhengen med at det også i vår tid gir mening å argumentere for at et kristent livssyn forklarer Gud, universet og mennesket på en mer sakssvarende måte enn aktuelle livssynsalternativer.⁴⁰

3. Om å anvende argumentet om "absolutt autoritet" fra Apgj 17 i dag

Paulus argumenterte at påstanden om at (den jødisk-kristne) Gud har absolutt autoritet er logisk, siden han som Skaper og Opprettholder er livets 'Autor'. Dette igjen utgjør en rimelig grunn for at mennesker nå bør omvende seg (Apgj 17,30-31). Dette møtte innvendingen om gudenes fraværende dom, relativiserte andre livssyn og ga et grunnlag for å kunne introdusere Jesus på en ny og proaktiv måte.

Forutsatt en tilstrekkelig begrunnet "myk" naturlig teologi, er argumentet om at universets "Autor" kan gjøre krav på absolutt autoritet helt legitimt. I møte med et postmoderne kulturklima er det imidlertid to innvendinger som raskt melder seg, knyttet til frykt for manipulerende maktmisbruk og vern om den enkeltes frihet som forbruker.

Påstanden at Gud har absolutt autoritet føles fremmed i vår postmoderne kontekst. Dette har også å gjøre med en frykt for manipulasjon hos mange mennesker, selv i møte med Gud (i den grad Han oppfattes som en realitet). Makt og autoritet oppleves som et generelt problem, og så blir dette overført til relasjonen til Gud. I møte med slik frykt, blir det

38. Selv om "tvingende" gudsbevis er ukjent for Bibelen, umulig filosofisk og etisk problematisk i møte med mennesker, kan og bør de såkalte gudsbevisene reformuleres og presiseres i form av det jeg her kaller "åpne gudsargument". Se William Lane Craig & J. P. Moreland (red.) *The Blackwell Companion to Natural Theology* (Blackwell, 2009).

39. Harold A. Netland "Religious Pluralism and the Question of Truth", i D. W. Baker (red) *Biblical Faith and Other Religions: An Evangelical Assessment* (Kregel, 2004) ss. 36ff.

Netland utvikler dette på følgende måte: "A soft natural theology should be appropriate to contemporary intellectual and cultural contexts and should be somewhat modest in expectations... [What] seems to be the most promising approach involves what is often called a cumulative case argument, or a comprehensive argument based upon inference from the best explanation. This approach maintains that a strong case for the truth of Christian theism can be established through the careful accumulation and analysis of a wide variety of data from various dimensions of our experience and the world. While none of these phenomena, either individually or collectively, entail the truth of Christian theism, the argument claims that Christian theism provides a more plausible explanation for the data than other alternatives." (ibid ss 38-39).

40. Den kristne naturlige teologi synes mer sakssvarende enn både en ateistisk eller panteistisk naturlig teologi, med en bedre livssynsmessig forklaring både på universets opprinnelse og struktur og på menneskets særpreg, verdi og ansvar.

avgjørende å fremheve Guds frelseshandling i Jesus på korset ("korsets teologi") som den endelige bekreftelsen på at Guds autoritet ikke er manipulerende men *legitim*.⁴¹

Det meste i vår vestlige kultur tenderer å bli forstått i rammen av forbruk, så også relasjonen til Gud. Påstanden at Gud har absolutt autoritet oppfattes av mange som en krenkelse av den personlige friheten som "forbrukere", i dette tilfellet på det livssynsmessige felt. Menneskets moralfølelse blir imidlertid et avgjørende tilknytningspunkt for kristen tro i denne sammenhengen. Her blir det avgjørende å synliggjøre at et menneskes moralske forpliktelser er *reelle*, både i møte med nesten (den andre) og Gud (Den Andre).

Argumentet om Guds absolutte autoritet har tydelig relevans til sentrale spørsmål som omvendelse og etikk. Med andre ord; både menneskets ansvar for relasjonen til Gud og for relasjonen til nesten kan legitimt sett begrunnes i Guds absolutte autoritet.

4. Om å anvende argumentet om "Jesu oppstandelse" fra Apgj 17 i dag

Paulus argumenterte i Aten med at Skaperen ikke lenger er ukjent, men har åpenbart sitt ansikt og sitt navn i Jesus. Jesu oppstandelse svarer på menneskets dypeste behov, viser at Jesus er unik med absolutt autoritet og er historisk troverdig (Apgj. 17: 31). Dermed ble spørsmålet om Jesus og oppstandelsen besvart – på bakgrunn av jødisk-kristen teisme og i kontrast til stoikerne (som hevdet sjelens udødelighet) og epikureerne (som hevdet at døden er det endelige).

Påstanden at Jesu oppstandelse har *relevans for menneskets grunnleggende behov*, må i dag begrunnes i møte med ambivalente postmoderne livsholdninger. Angst, lengsel og rastløshet synes å eksistere side ved side med kynisme⁴², ironi og en smilende nihilisme. I samsvar med apostelen Paulus sin tilnæringsmåte, synes det å være behov for en "positiv dekonstruksjon"⁴³ av de sistnevnte livsholdninger. "Det innebærer å anvende på skeptikerne den skepsis de bruker på andre, for å få dem til å oppdage de negative konsekvensene av sin tro."⁴⁴ Dette kan åpne for

41. En dominerende postmoderne kulturell trend er å forkaste autoriteter og å betrakte "synd" som en kulturell konstruksjon. Guds autoritet er imidlertid ikke en manipulerende men en legitim autoritet, siden Gud er menneskehetens Skaper og ga seg selv som sonoffer for alle mennesker. På bakgrunn av Guds legitime autoritet, gir det mening å fastholde synd som en objektiv kategori.

42. Se Stefan Lindholms artikkel om 'Cynism'.

43. Se Eivind Algrøys artikkel om 'Lys i mørket – når kristne ser film'.

44. Os Guinness *Time for Truth: Living Free in a World of Lies, Hype and Spin* (Inter-Varsity Press, 2000) s. 101.

å synliggjøre hvordan Jesu oppstandelse har en faktisk relevans for menneskers livssituasjon i dag, ikke minst med et reelt historisk og fysisk forankret håp i møte med døden.

Påstanden om at *Jesus er unik med absolutt autoritet* (og at dette er påvist gjennom Jesu historiske og fysiske oppstandelse) må i dag begrunnes i møte med sentrale alternative Jesus-skikkelser i ikke-kristne livssyn. Dette betyr at kritiske spørsmål må stilles til det historiske og livssynsmessige grunnlaget for slike alternative Jesus-skikkelser, som ofte fungerer identifiserende og legitimerende.⁴⁵ Men det betyr også at den nytestamentlige fortelling om Jesus må påvises som meningsfull, sakssvarende og attraktiv.⁴⁶

Påstanden om at Jesu oppstandelse er *historisk troverdig* kan kun begrunnes ut fra relevant og tilgjengelig historisk kunnskap. Mye av aktuell forskningsdebatt om oppstandelsen synes stort sett å bekrefte slik kunnskap.⁴⁷ Det innebærer dermed at invitasjonen til å undersøke realitetene i historien om Jesu oppstandelse er like aktuell i dag, selv i møte med aktuelle, sekulære livssyn:

“Selv om ‘oppstandelsesargumentet’ synes best i en kontekst med konkurrerende teistiske sannhetspåstander, kan det også utfordre filosofisk postmodernisme når det argumenteres på grunnlag av en ‘minimum-fakta-tilnærming’. Denne tilnærmingen innebærer å kun benytte som historiske bevis det som fortelles i evangeliene og som aksepteres av en majoritet av dagens kritiske bibelforskere. På den måten kan ‘oppstandelsesargumentet’ spille en avgjørende rolle i å gi det kristne livssynet troverdighet i en postmoderne kontekst.⁴⁸

Jeg konkluderer drøftingen av dette argumentet med at Jesu oppstandelse også utfordrer i vår tid, der opptattheten av – og frykten for – døden synes å være et sentralt fenomen. Her rører vi ved noe av vår tids mest sentrale livsfølelse.

45. Til dette svært aktuelle temaet, se særlig Oskar Skarsaune *Den ukjente Jesus. Nye kilder til hvem Jesus virkelig var? Da Vinci-koden, Gralsfortellingene, Thomasevangeliet, Q-kilden* (Avenir Forlag, 2005).

46. Også her møter vi altså de tre sentrale sannhetsspørsmålene!

47. Se eksempelvis de ulike bidragene i R. B Stewart (red) *The Resurrection of Jesus: John Dominic Crossan and N. T Wright in Dialogue* (Fortress Press, 2006).

48. Lars Dahle “Encountering and Engaging a Postmodern Context: Applying the Apologetic Model in Acts 17”, *Whitefield Briefings* Vol. 7, No. 6 [Dec 2002]

<<http://www.damaris.org/content/content.php?type=5&id=26>> [August, 2009]. Se også Habermas *op. cit.*

Med sannhetsspørsmålene på livssynstorget

I vår samtid er livssynstorget en realitet, noe som viser seg både i forhold til hjem, kirke, skole og medier, samt i de fleste menneskers holdninger til aktuelle livssynsspørsmål. Som apologet forventet ikke Paulus en tilslutning til det bibelske budskap som Guds autoritative Ord som en forutsetning for å bli kristen, men som en naturlig følge.

Bibelens unike autoritet må fastholdes av den kristne apologeten.⁴⁹ Dette betyr at apologetikkens innhold må utformes i pakt med den bibelske grunnfortelling, med skapelse, fall, frelse og fullendelse som fire kjernepunkt. Men Bibelens formelle autoritet bør begrenses til et normativt bakgrunnspremiss – og ikke være et integrert aktivt premiss i den apologetiske argumentasjonen – når en står overfor mennesker på livssynstorget som ikke aksepterer dette premisset.⁵⁰

Apostelen aksepterte sannhetskriteriene som felles plattform for taler, debatter og samtaler på "torget", – i tillit til Gud som sannhetens opphav og åpenbarer. Som kristne apologeter på dagens sekulariserte og pluralistiske livssynstorg er vi kalt til å gjøre det samme – både i rollen som formidlere og som fagpersoner.

Lars Dahle

Rektor ved Mediehøgskolen Gimlekollen
lars.dahle@mediehogskolen.no

49. Klassisk liberal teologi – og for så vidt også nyere postliberal teologi – har ofte hatt et sterkt apologetisk anliggende. Her har imidlertid det legitime ønsket om å finne tilknytningspunkter til 'det (post)moderne mennesket' – for på denne måten å påvise den kristne troens relevans – ikke vært fundert på en teologisk forpliktelse på den bibelske åpenbaring som objektiv sannhet.

50. En annen måte å si dette på er at det her finnes to parallelle og supplerende apologetiske tilnæringsmåter, den ene med utgangspunkt i Bibelens autoritet og den andre med utgangspunkt i sannhetskriteriene. Vi ser dette illustrert av Paulus henholdsvis i synagogen og på torget, for eksempel i Apgj 17.

C.S. Lewis kalte dette for "looking along [as participant]" og "looking at [as observer]" og understreket at vi trenger begge deler i møte med virkeligheten ("Meditation in a Tool Shed", publisert i *The Coventry Evening Telegraph* (17 juli 1945) og publisert på nytt i *God in the Dock* (Eerdmans, 1970; ss. 212-215).

Cynism

I den här artikeln ska vi granska en allmän attityd som har präglat mänskligheten i all tider – cynism. Vi ska se på hur den kommer till uttryck och fungerar, inte minst, i ett modernt, skandinaviskt samhälle. Sedan kommer jag att kort bemöta denna attityd från ett kristet perspektiv, i förhållande till människosyn och det ondas problem. Syftet med artikeln är att förstå vår samtid för att kunna kommunicera bättre.

Vad är cynism?

Den centrala frågeställning jag kommer att arbeta med i denna artikel är: Vad är cynism? Det innebär att jag främst ägnar mig åt att söka förstå och analysera cynism och mindre åt att komma med en definitiv lösning till cynismens problem. Men att förstå är, som bekant, första steget mot lösningen. I andra halvan kommer jag dock att påbörja ett kristet svar på cynismens utmaningar.

Generellt bör man se cynism som en trend, en attityd och en inställning som genomsyrar kulturer, jargonger och människor. Vissa människor är mer och andra mindre cyniker, men vi är det alla någon gång och i någon mån.

För att komma in i ämnet kastar jag ut en arbetsdefinition som vi sedan kan bygga vidare på. Cynikern påstår sig kunna "se igenom" från "ytan" till "verkligheten". Det som ser ut att vara gott, sant, vackert är i själva verket egoistiskt, falskt och medelmåttigt. Han tror sig ständigt kunna se någon form av dold agenda bakom varje sken av godhet eller sanning.

Cynikern tror sig vara i en privilegierad position, varifrån allt kan kritiseras och "ses igenom". Han kan därför se igenom anspråket att Gud är god till verkligheten – världen är ond och det finns inget högre gott eller någon mening. Att se världen på ett annat sätt är enbart en illusorisk längtan efter högre moralisk ordning som inte kan uppnås. Man kan säga att cyniker lider av ett slags kronisk misstänksamhet mot allt som kan vara gott och sant.

Utifrån en kristen världsbild är cynism inte något förvånande utan en

direkt konsekvens av syndafallet. När folk vänder sig bort från Gud och försöker överleva utan honom i Hans värld är det något som fattas. Det gör att cynikern ständigt kommer att se en snedvriden bild av världen, byggd på halvsanningar. Men det gör också att cynikern verkligen kommer att se en del av sanningen – världen är fallen och det finns ondska och hyckleri i världen. Problemet är att bara en del av sanningen kommer fram eftersom cynikern tror att det ytterst sett inte finns något gott eller skönt som kan övervinna det onda och fula. Här finns en ironi. Cynikern tror sig vara i en privilegierad position till omvärlden, men i själva verket gör detta anspråk honom blind eftersom hans anspråk på helsanningar alltid är halvsanningar. Precis denna blindhet är problemet. Det gör cynikern till en bitter, instängd och egoistisk människa istället för en tacksam, öppen och självutgivande människa mitt i en förvriden värld.

Konsekvenserna av cynismen som attityd är tragiska. Det finns en viss progression eller inbyggd logik. Cynikern har till exempel förlorat sin tilltro till människor och ännu mer till Gud. Det enda man kan "lita på" är att människor ljuger och är själviska och att Gud inte är mer än en önskedröm. Detta leder ofta till ensamhet¹ eftersom man stänger möjligheten till relationer byggda på förtröstan. Ensamheten leder sedan till att livet känns meningslöst och man blir apatisk. För att klara av denna situation finner cynikern olika sätt att överleva.

Underhållningen, som i dag är den vanligaste överlevnadsstrategin, fungerar både som bedövning och påspädning av cynismen. Vi kommer att återkomma till detta. Men först ska vi gå tillbaka i historien och se på cynismens idéhistoriska rötter och hur den har utvecklats och levt vidare tills idag.

Klassisk cynism

Cynism, som en livshållning, tillskrivs greken Diogenes (412-323 f.Kr.). Diogenes var en av sin samtids radikaler och sociala kritiker.² Hans filosofi var inte en skrivbordsprodukt utan en kritik av etablissemangen, en

1. Ensamhet kan här förstås både som en psykologisk ensamhet där man känner sig isolerad och ensam och som en social ensamhet där man verkligen står utan relationer till andra människor. De flesta cyniker är ensamma psykologiskt trots att de är omgivna av många människor.

2. Klassiska verket om cynism är Diogenes Laurentius, *Diogenes från Sinope*. I nutid, Peter Sloterdijks, *Critique of Cynical Reason* (University of Minnesota Press, 1987). För en bra sammanfattning se Frederik Coplestons *History of Philosophy, vol. 1. Greece and Rome*, (Paulist Press, 1946) ss. 118-123.

praktisk filosofi eller en utagerande livshållning. Ordet 'cynism' härleds från grekiskans ord för hund (*kyon*) då Diogenes jämförde sig själv med hundars beteende och natur. En hund är *naturlig* och inte tillgjord som människan. På samma sätt ville cynikerna gestalta ett naturligt liv. En hund gör sina behov och visar sina sexuella utlevelser offentligt. Alltså ska vi också leva så. Cynismen innebar en kritik av uppdelningen mellan det offentliga och det privata. Diogenes förespråkade en skamlös livsstil där inget är privat. Människor känner skam genom att de har blivit fostrade att känna skam i vissa situationer. Att leva som hundar är att leva skamlöst, enligt Diogenes.

Cynikernas metoder var alltså ganska radikala och provocerande. När de kritiserades bemötte de sina kritiker med ett skratt. Humorn – främst satir och ironi – var precis som i dag, det centrala kommunikationssättet. Låt oss nu se på cynismens utveckling under modernismen.

(Post-)modern cynism

Den moderna cynismen fick ett uppsving genom den kritiska och radikala filosofi som kom från "misstänksamhetens mästare", Karl Marx (1818-1883), Friedrich Nietzsche (1844-1900) och Sigmund Freud (1856-1939).³ Deras misstänksamhet riktar sig emot *etablerade* institutioner, värderingar, traditioner och samhällsstrukturer. Vi ser därmed hos dessa ett slags kritik av det som *anses* som gott, eftertraktansvärt och rätt. Ytterst sett är deras kritik en kritik av Guds existens och Hans förhållande till moral. Nietzsches kritisk sträckte sig så långt att han förnekade dygder som ödmjukhet och även kärlek eftersom han hade sett igenom människan till hennes sanna natur som han ansåg innehöll en strävan efter makt och kontroll, en *Übermensch*.⁴

Nietzsches filosofi ledde till en ny sorts ärlighet och känsla för vad som är rätt. Detta ledde till det vi kallar för 'postmodernism'.⁵ I och med postmodernismens intåg tror människor sig kunna genomskåda de etablerade strukturer som uppkommit i kultur och samhälle. Där mark-

3. Se Merold Westphals analys av dessa i *Suspicion and Faith. The Religious Uses of Atheism* (Fordham University Press, 1999).

4. Se t.ex. *Den Glada Vetenskapen* (Bokförlaget korpen, 1997) ss. 128-35.

5. Det som sägs komma *efter* modernismen, d.v.s. post-modernismen, är egentligen inte så mycket annorlunda från modernismens cynism. Det är snarare en intensifiering av det moderna projektet. Därför har postmodernismen ibland, rätteligen, kallats för *hypermodernism*. Det är helt enkelt den logiska slutsatsen av tankarna från Marx, Freud och Nietzsche. Men givetvis kan vi skilja på dem på ett relevant sätt som framgår av artiklarna i detta nummer. Min poäng här är att vi inte ska göra för stor poäng av skillnaden mellan de båda.

nadsförs en Nietzscheansk cynism som en högre form av ärlighet, en som ser igenom korruption, maktobalans, översitteri och annat som kommer med ideologierna.⁶

Den postmoderna livskänslan är i grund och botten en cynisk misstro emot de ideologier som modernismen byggde upp.⁷ Dessa modernistiska ideologier kallas ibland av postmoderna filosofer för 'metanarrativer'.⁸ En metanarrativ eller ideologi är en allomfattande berättelse om verkligheten som är utformad till att föda ett visst behov hos oss. Behovet blir besvarat om vi "köper" en viss ideologi. T.ex. kapitalismens ideologi föder vårt behov av prylar, stimulans och ombyte. Bakom denna metanarrativ eller berättelse finns uppfattningen att människan bara tror på saker som ger henne fördelar. Förutsättningen är att människan bryr sig mindre om dessa berättelser är sanna eller inte; sanningen är endast vad som fungerar eller som ger henne någon form av fördel eller rättfärdigar hennes livsstil.⁹

Med andra ord, postmodern kultur handlar mycket om stil, om ytan, om att vara på ett visst sätt eller se ut på ett visst sätt, om att tillhöra en viss grupp, en subkultur. Att tillhöra en subkultur är i sig en kritik av de stora och etablerade lösningarna. Dessa ideologier är "genomskådade" av den postmoderna cynikern och istället förespråkas de små, alternativa, lokala alternativen som mer autentiska.¹⁰

Vi har alltså rört oss ganska långt från Diogenes cynism men det finns en stark kontinuitet i betoningen på en utagerande livshållning. Betoningen på att ha förmågan att skilja på yta och verklighet, att kunna se igenom, är gemensam. Vi ska nu se närmare på hur cynism färgar vårt sätt att tänka om verkligheten.

6. Dick Keyes, *True Heroism in a World of Celebrity Counterfeits* (NavPress, 1995).

7. Modernismen var i sin tur en misstänksamhet och rationalistisk kritik emot det (relativt) kristna värdegrundade enhets- och ståndssamhället före modernismen.

8. Se Francois Lyotard, *The Postmodern Condition. A Report on Knowledge* (University of Minnesota Press, 1984).

9. Keyes, Dick, *Seeing Through Cynicism. A Reconsideration of the Power of Suspicion* (IVP Press, 2006), ss. 50 ff.

10. I protestantiska kretsar kan vi peka på den s.k. 'emerging church'-rörelsen som ett exempel på detta. För två intressanta analyser av detta se James Smith, *Who's Afraid of Postmodernism. Taking Derrida, Lyotard and Foucault to Church* (Baker Academic, 2006) och Don Carson, *Becoming Conversant with the Emerging Church* (Zondervan, 2005).

Cynism som mental kirurgi

Cynism har beskrivits som ett slags mental kirurgi.¹¹ Cynikern delar mentalt upp personer, institutioner, religioner och filosofier i sitt huvud och blottlägger alla dess delar, radar upp dem, synar dem och konstaterar att "det var väl det jag trodde: skenet bedrar".

Lisbet Salander – den uppgraderade versionen av Pippi Långstrump – från Stieg Larsons nu internationella boktrilogi, *Milleniumserien*¹², är inkarnationen av mental kirurgi. I boken framställs hon som en stark och ensam hjältinna. Hon är utrustad med de av vår generation kanske mest åtråvärda egenskaperna – fotografiskt minne och en enorm analysförmåga som hon använder som hacker och skrupulös researcher i "sanningens tjänst". Lisbet blev ett offer för de stora samhällsinstitutionerna och ideologierna och har nu blivit en kritiker och fiende till alla övergripande maktstrukturer. Hennes misstro mot andra människor – inte minst män som är "svin" och kvinnor som underkastar sig allt för lätt och som får skylla sig själva – färgar hela hennes tanke och handlingsmönster. Eftersom hon bär på denna insikt ger hon sig själv rätt att göra saker som är mer eller mindre omoraliska.

Filosofiskt sett finns det ett problem här om vi tror att "kirurgisk analys" obetyingligt leder oss till sanningen om sakernas tillstånd (i den mån cynikern är villig att tala om en sanning). Här måste vi ställa kritiska frågor. Är den kirurgiska metoden pålitlig? Leder den till sanningen? Är det så att saker och ting aldrig är vad de ter sig som, är aldrig en människa bara en människa eller vad som ser ut att vara en god handling verkligen god? Måste jag göra en personanalys och hacka hennes dator som Salander för att kunna lita på eller älska en annan människa?

Enligt en kristen människosyn, kan en människa inte reduceras eller elimineras till sina beståndsdelar. En människa är alltid *mer* än sina delar (materialism) och handlingar (existentialism). Så det första problemet handlar om verkligheten – Vad är en människa?¹³

11. Jag använder här mental kirurgi som en metafor för att tala om det som postmoderna filosofer kallat för dekonstruktion. Mer om den senare längre fram.

12. *Män som hatar kvinnor, Flickan som lekte med elden, Luftsロットet som sprängdes* (Norstedt Förlag, 2005, 2006, 2007).

13. En reducerande människosyn, som cynikerns, kommer att inte bara vara en strikt mental operation. Det kommer att få etiska konsekvenser för hur man agerar gentemot andra. Vad händer när dessa mentala kirurgiska operationer plötsligt skvimpar över i "verkligheten"? Om man redan i huvudet har en så uppdelad och reducerande verklighetsuppfattning är steget ofta inte långt till att bli en Salander.

Låt mig ta ett exempel. Enligt ett postmodernt synsätt är kön och sexualitet det som definierar en människa. Människan ses inte som en helhet där kön och sexualitet är viktiga delar utan något som är utmärkande för helheten. När den postmoderna människan sedan tänker på verkligheten i stort gör hon det utifrån det könsbestämde centrat. Den nedärvda synen på saker som moral, människovärde och estetik måste här de-konstrueras eller genomskådas för att sedan omformuleras på ett nytt rekonstruerat sätt.¹⁴ I cynikernas rekonstruktion av människan har sexualiteten blivit den otvivelaktigt viktigaste delen i helheten där den förklarar och kontrollerar alla andra delar. Människans självbestämmande och hennes värde kommer från hur hennes kön och sexualitet förstås. Detta mönster är tydligt i dagens debatter om homosexualitet, familj, äktenskap och relationer.

Här kommer vi till sanningsfrågan. Vad är det som är kvar efter cynikernas analys av människan? Det som blir kvar är inte en hel människa utan snarare mentalt hopplappade delar av en människa. De rekonstruerande cynikerna ombildar dessa delar till ett nytt väsen, förhoppningsvis med vissa mänskliga drag, men med en ny och reducerad identitet.

Genom denna dekonstruktion/rekonstruktionsmetod tror cynikern sig kunna falsifiera alla påståenden som säger något annat, icke-cyniskt, om människans natur; t.ex. att sexualitet är en gåva från Gud. Cynikernas svar på sådana påståenden är att de är naiva, patriarkala, absurda, förtryckande, fundamentalistiska, medeltida och godtrogna. Finns knappt en värre diskussionsdödare! Filosofiskt bygger cynikernas attack på ett logiskt sett ogiltigt argument eftersom han attackerar personen och inte påståendets sanningshalt. Det är ett s.k. *argumentum ad hominem*. Man kan höra i debatter att någon säger "Det är bara patriarkala fundamentalister som i dag kan påstå att Gud är god och har talat till oss genom Bibeln". Tragiskt nog kan idag cynikers vulgära retorik räkna med samhällets, medias och den växande folkopinionens hjälp i kampen mot vad som kallas för fundamentalism och extremism men i själva verket är klassiskt kristen tro (eller i varje fall var kristen tro för en generation sedan).

14. Många, kanske de flesta cyniker, stannar på det dekonstruerade planet eftersom den konsekvente cynikern inte tror på "rekonstruktioner".

Cynism: en överlevnadsstrategi

Hopp och förtröstan är för naiva personer, tycker cynikern. Det är närmast liktydigt med att vara oärlig och hycklare. Att ha hopp innebär att jag måste lita på en annan eller bli beroende och löpa risken att bli bränd och sviken. Logiken är som följer: Det *kan* ju visa sig att det jag hoppades på var falskt så det är *bäst* att inte hoppas på något. Eller: Saker och ting kommer att falla ihop och jag kommer att bli besviken.

Jag har absolut förståelse för att människor som har blivit svikna, förnedrade och utnyttjade har svårt att lita på eller hoppas på andra människor och vill inte naivt likställa deras upplevelse med cynism. Det är ofta en hälsosam reaktion att vara mer vaksam efter att ha blivit sviken. Men det är inte nödvändigtvis samma sak som att sluta hoppas eller lita på att personer och ting kan vara sanna och goda, även om mitt förflutna har visat annorlunda.

Det som är intressant i sammanhanget är att västerlandets cyniker oftast har varit relativt besparade från svek, utnyttjande och förnedring. De flesta har vuxit upp i medelklassmiljöer där farorna är relativt begränsade¹⁵. Ändå finns det en utbredd skepsis och cynism!

Det vi har att göra med är konsumtionssamhällets psykologiska baksida. Media och underhållningsformerna får oss att inse att vi aldrig kommer att nå upp till deras höga krav på lycka och framgång. Här finner vi en av rötterna till västerlandets cynism – i spänning mellan vad som är min verklighet och underhållningens ouppnåeliga mål. Underhållning har blivit ett slags rättighet. När jag inte får underhållning blir jag nedstämd eftersom jag lättare än tidigare generationer blir uttråkad, desillusionerad och besviken. Denna nedstämdhet leder till cyniska attityder till samhället och kulturen eftersom vi hela tiden söker övervinna denna nedstämdhet¹⁶.

Cynism liknar buddhism – vilket intressant nog är en av de mer populära alternativa religionsformerna i pluralismens kölvatten – eftersom buddhisten tror sig kunna se igenom det illusoriska och ytan till verkligheten, till sakernas intighet. Detta ger en kontroll och en skön distans

15. Detta är inte en kommentar om utvecklingsländernas cynism. Ämnet i denna artikel är västerlandets cynism. Vidare medger jag att västerlandets hemmamiljöer är djupt problematiska på andra sätt. Jag kan bara peka på Ingmar Bergmans klassiker *Scener från ett äktenskap* eller den tragiska *American Beauty* med Kevin Spacey i huvudrollen.

16. För en inträngande analys se Richard Winters *Still Bored in a Culture of Entertainment. Rediscovering Passion and Wonder* (InterVarsity Press, 2002).

som gör att man kan sväva ovanför allt svårt och jobbigt i livet. Istället för att vara engagerad och arbetsam hyllas de nya dygderna: att vara "laid back" och "cool" (svenska ord duger inte!). Inte sällan blir cyniker attraherade av denna form av spiritualitet. Eftersom de är religiösa varelser behöver de någon form av andlig spis. Buddhism bekräftar vad de redan tror – allting är tomhet och yta.

Detta visar på att cynism är ett slags överlevnadsstrategi i en trendkänslig och informationsstyrd värld. Det gör världen mer kontrollerbar. I ett informationssamhälle där val och trender avlöser varandra i blixtfart behöver jag någon form av stabilitet. Cynismens attityd ger mig den kontroll jag känner att jag behöver.

Ironi, underhållning och cynism

Det som var kommunikationssättet i klassisk cynism – humorn och provokationen – är det också i (post)modern cynism. Generation X¹⁷, som jag tillhör, har av Douglas Coupland kallats för den "ironiska generationen" och ironin är det mest utmärkande draget i cynismens förmedling i dag.

Ironi är inte i sig något ont. Det är ett sätt att tala. Jesus, t.ex. använde ironi och inte bara halvroliga "ordskämt" som pastorer är så berömda för.¹⁸ Det är frågan om vilken roll ironin har som är det viktiga.

För en cyniker har ironin rollen att fragmentera och att avskärma sig från andra människor och verkligheten som helhet. Man tror sig veta vad som verkligen är fallet och att allt som människor gör egentligen är egoistiskt och mediokert. När en person gör något som ser ut att vara något gott eller hjältemodigt, behöver cynikern inte tänka efter länge. Han vet redan vad som är fallet – "under ytan" är hjälten bara ett misslyckat mobboffer från skolgården eller något i den stilen. De ironiska skämten ligger här mycket nära till hands.¹⁹

17. Termen refererar till den generation och dess idéer som kom ur 60- och 70-talets babyboom.

18. När Jesus t.ex. säger till fariséerna att det är de sjuka som behöver läkare och att han har kommit för att kalla orättfärdiga, säger han implicit att deras sken av hälsa och rättfärdighet inte är sann (Matt. 9:12 f. m.par.).

19. En författare kopplar ironi till cynism på följande sätt: "Cynism använder ironi för att flytta uppmärksamheten från skenet till verkligheten och detta skifte gör det möjligt för cynikern att bättre fokusera på grunden till hans cynism, nämligen kontrasten mellan ett verkligt värde och ett låtsat värde, en verkligt rationell person och låtsat rationell person, en verklig gentleman och en låtsad gentleman." George E. Yoos, 'The Rethoric of Cynicism', *Rethoric Review*, Vol 4. No. 1. (Sept. 1985) s. 58.

Jesu ironi var aldrig cynisk.²⁰ Hans ironi var provokativ, fick folk att tänka och bli engagerade; en kallelse till omvändelse. Jesu ord, "Ta bort bjälken ur ditt eget öga" (Matt. 7:5) är ett ironiskt sätt att framställa den blindhet vi drabbats av när vi dömer andra. Bilden kallar oss ut från vår egen själviskhet men inte genom cynism. Jesus är den enda som kan "se igenom" människan utan att bli cyniker. Vi tror oss kunna se igenom, genom mental kirurgi; ibland kanske vi lyckas se något men det blir ofta destruktivt och halvsant, eller kanske inte sant alls.

I slutändan blir det bara bekvämt för oss själva. Jesus var aldrig bekväm för någon eftersom han såg helsanningar och gick längre än cynikerns avskärmande attityd. Många moderna cyniker är nämligen cyniker eftersom det är bekvämt. Det får folk att skratta men ofta utan att tänka på varför de skrattar. Skrattet blir målet och inte medlet i en underhållningskultur. Det är ju en rättighet och något som inte kan ifrågasättas utan att man blir betraktad som en tråkmåns. Ironi befinner sig bortom eller på ett bekvämt avstånd från rätt och fel.²¹

I såpor som *Dr. House*, *Vänner* och *Vita huset* ser vi hur starkt detta element är. *Dr. House* är kanske mest uppenbar eftersom hans inställning är offensiv till skillnad från *Vänners* mer glättiga humor. Dr. House primära fråga till alla patienter är "Vad är det du ljuger om?" Gör det honom till misantrop eller realist? Man vet inte riktigt i slutet eftersom hans faktiska omsorg om människor motiverar hans brutala metoder. Men det är klart att det är p.g.a. hans cynism som vi tycker om honom (och kanske t.o.m. ser upp till honom) och tycker illa om honom på samma gång.

Försök beskriva en hjälte som övertygar en cyniker. Med en hjälte menar jag någon som gör mer än vad som kanske ses som moraliskt nödvändigt eller ger ut utan att hoppas att få något tillbaka. Det du finner är att klassiska hjältar ser ut som mediokra stollar och tragiska psykopatiska idioter som försökte vara goda. Cynikern vet ju att alla är egoister ändå. Så hjältemod är naivt. Snarare bejublar cynikern antihjälten: den sorgsna misslyckade eller den förbittrade misstolkade människan som erkänner och lever främst för sig själv och inte för andra. Lisbeth Salander, igen, är ett bra exempel på det senare. Vi har sympati för cyni-

20. Detta trots vad bibelforskare som John D. Crossan och andra påstått, nämligen att han på något sätt var influerad av Diogeneskretsen. Mer om detta se Ben Witherington III, *Jesus the Sage. The Pilgrimage of Wisdom* (Ausborg Fortress Press, 2000) ss. 141 ff.

21. Jag kan varmt rekommendera Henrik Schyfferts fantastiska framställning, *The 90s. Ett försvarstal*. Den är allvarlig, informativ och underhållande på samma gång. Sändes på STV 2009.

kern men inte lika lätt för de "rena hjältarna". De är inte autentiska! Det krävs ett kostsamt mytmakeri för att vi ska tro på hjältar som Frodo och Gandalf (300 miljoner dollar närmare bestämt).

Det är idag en trend inom underhållningsindustrin att återuppväcka gamla 80-talshjältar men utan "glammet". Nu får vi se deras historia, hur de blev superhjältar, att de är människor som har tvivel och är svaga som vi. Batman blir svag och man får veta om hans mörkare sidor. Ont och gott kommer närmare varandra. Vann Jokern (cynismens inkarnation) i slutet av senaste filmen?

Ett annat exempel är filmen *Wag the Dog* (1997, regissör Barry Levinson). Den får oss att skratta åt det politiska arbetet som framställs som en regisserad filminspelning, en "cover up story" på amerikansk TV. Filmen vill "se igenom" det lömska och omoraliska sätt som skandaler blir övertäckta med spektakulära uppbyggda mediabilder. Här måste det sägas att filmen har ett verkligt samhällskritiskt syfte – visa amerikansk politik baksida – som inte är enbart cyniskt. Det är när detta syfte blir underhållning som det blir mer tvetydigt. Problemet är att filmen förefaller vilja få oss att tänka följande: "Om denna story är falsifierad, hur vet jag då om inte allt är falsifierat?" Men vad är det för en "sanning" som filmmakaren vill förmedla?

Många ser filmen och skrattar, men vad är egentligen en rätt moralisk respons? Borde det inte vara fasa eller sorg eller rent av ilska över hur någon kan stereotypisera människor och samhällen på ett sådant sätt och få massornas applåder (av vilka förmodligen flera är politiker som viftar hysteriskt på sina svansar för att visa att de också kan)? Detta vittnar om en djupt cynisk människobild och samtidskultur.

Har vi blivit bättre än Gud?

Kan man se igenom Gud? Cynikern kan inte se en kärleksfull och allsmäktig Skapare utan "Gud" är snarare en patetisk projektion av människans hopp och drömmar.²² Kristnas hopp leder till hyckleri och dubbelmoral eftersom en kristen kan synda under veckan och be om förlåtelse på söndagen.

Men att se igenom kristna – vilket inte är så svårt – och att se igenom Gud är inte samma sak. Ibland måste vi ge cynikern rätt i hans kritik.²³

22. Se t.ex. Marx materialistiska cynism som reducerade religion till maktutövning.

23. För en provocerande och inträngande analys av hur misstänksamhetens mästare kan användas i kristendomens tjänst, se Merold Westphals *Suspicion and Faith* (Fordham University Press, 1998).

Cynikern ser igenom hyckleri, dubbelmoral och påklitrad kristendom. På detta sätt är cynikern lite av en profet, eftersom Gamla testamentets profeter ofta kritiserade folket för samma saker. Det finns dock kvalitativa skillnader som vi ska se. Mental kirurgi är inte samma sak som att tala profetiskt.

Den postmoderna människans problem med Gud är inte främst huruvida han existerar eller inte. Problemet är moraliskt. Cynikern tror att han är bättre än Gud. I antikens Rom byttes de gamla mytologiska gudarna ut - Zeus, Hera, Atlas och Diana - eftersom de ansågs vara moraliskt undermåliga. De var alla inbegripna i incest, avund, otrohet och hämnd. Människor insåg sedermera att de var bättre än dessa lynniga "gudar" som hela tiden krävde att man blickade dem. Den kristna Guden började predikas samtidigt som antikens gudar led sin moraliska "kris". De kristnas Gud, insåg många, var helt klart moraliskt bättre än dessa avgudar. Därför blev denne nye Gud som Paulus predikade vid areopagen i Aten ett naturligt val. Idag befinner folk sig i en liknande situation, men nu med den kristna Guden. Vi tror oss ha blivit bättre än Gud. Resonemanget går ungefär: "Jag skulle inte, om jag vore Gud, tillåta ondska och lidande i denna värld. Alltså kan Gud inte vara god och därmed inte existera".²⁴

Det godas problem

Det klassiska problemet att tro på en god Gud i en värld som vår fylld med ondska är inte nödvändigtvis cynikerns problem. I dag är det ett moraliskt dilemma, medan det under upplysningen (var mer av ett) logiskt.²⁵ För cynikern är det med andra ord inte ondskan, lidandet och falskheten som är det största problemet. Problemet som ständigt irriterar cynikern är istället det godas obevekliga och till synes oförklarliga

24. Wade Bradshaw, *Searching for a Better God* (Authentic, 2008).

25. Detta idéskitte reflekteras inom samtida religionsfilosofi. Intresset har vänts från det strikt logiska problemet med ondskan till det s.k. evidentialistiska problemet. I traditionen efter David Hume (1711-1776) sökte filosofer lösningen på det logiska problemet, d.v.s. konsistensen i att hålla båda satserna (1) "Gud existerar och är god, allsmäktig och allvetande" och (2) "det existerar ondska i världen" för sanna. Efter Alvin Plantingas refusering av det logiska problemet, t.ex. i *God, Freedom and Evil* (Eerdman, 1977), har idag ateistiska filosofer medgett att det inte längre är ett verkligt problem. (1) och (2) kan enligt Plantinga visas vara konsistenta och det är allt som behövs för att kasta omkull Humes argumentet eftersom det förutsatte att (1) och (2) är nödvändigt inkonsistenta. Ateisterna har istället sökt visa på osannolikheten i att Gud existerar givet mängden och typerna av ondska och lidande i världen. Men det är då en annan typ av problem. En artikel som startade den moderna diskussionen i ämnet var William Rowe's "The Problem of Evil and Some Varieties of Atheism", *American Philosophical Quarterly* 16 (1979): ss 335-41.

existens. Att människor är så envisa i sin tro att personer och ting kan bli bättre är ett mysterium.

C.S. Lewis sade att kristen tro snarare skapar än löser lidandets problem eftersom lidande inte skulle vara något problem om vi inte i vår dagliga erfarenhet kom nära lidande i världen. Utan något högsta gott förminskas ondskan eller kanske försvinner.²⁶

Ytterst sett är det mest grundläggande kristna problemet med ondskan i Guds skapelse inte detsamma som för den icke-kristne. För den kristne är problemet en fråga om att hålla ut, vänta på Guds rättvisa dom, frälsning och under tiden sörja och ibland klaga över att Gud dröjer men utan att sluta tro på hans godhet och makt.²⁷ Den kristne uppmanas till att handla emot ondskan och lidande. För cynikern är detta synsätt inte möjligt eftersom Gud redan är "genomskådad" – han är en tyrann, en egoistisk plågoande eller bara ett hjärnspöke som vi bör sluta tro på. Vi är bättre än Gud och han måste antingen uppdateras²⁸ eller förkastas²⁹. Utan något högsta goda "försvinner" problemet med ondskan för cynikern.

För en kristen bör inte närvaron av ondskan och lidande i världen vara främmande. Snarare är det något som är centralt i den kristna tron *realism* – det finns verklig ondskan och lidande i världen, oavsett vilken förklaringsmodell eller teodicé³⁰ man antar för den. Så fort man förnekar denna realism slutar man att säga att den kristna tron är sann.

I centrum av den kristna tron finns korset, symbolen för dom, lidande och skam men samtidigt vår befrielse från detta. Cynism, däremot, liknar som jag nämnt buddhism i det att den vill hjälpa människor att leva i ett slags inre frid eftersom ondskan och godhet, ytterst sett, är illusoriska. D.T. Suzuki, en buddhistforskare, skriver i en jämförelse att:

Kristen symbolik har mycket att göra med människans lidande. Korsfästelsen är allt lidandes höjdpunkt. Buddhister talar också om lidandet och dess höjdpunkt är när Buddha fridfullt sitter under Boditrädet vid Niranjafloren.³¹

26. Med detta menar jag att den försvinner subjektivt för en människa. Lidandet och ondskan fortfar trots allt att vara en obehaglig verklighet vi alla måste möta.

27. Se t.ex. Ps 73 och 94.

28. Se t.ex. John S. Spongs, *Why Christianity Must Change or Die: A Bishop Speaks to Believers in Exile* (HarperOne, 1999).

29. En av de senaste högljudda ateisterna är ju givetvis Richard Dawkins som säger att Gud är en vanföreställning, i *The God Delusion* (Houghton Mifflin Harcourt, 2006).

30. Grekiska för Guds rättvisa eller försvar.

31. Keyes, Dick, *Cynicism*, s. 113.

Kristna har ibland försökt övertyga cynikerna på deras villkor. Utgångspunkten är att Gud är moraliskt underlägsen oss och att han behöver ursäktas. Men varför skulle dessa villkor delas? Inte behöver Gud *ursäktas* för "kosmiskt barnplågeri"³² då Fadern sände sin Son i döden. Ingen vettig moraliskt funtad person skulle göra det, säger cynikern och fortfar i sin tro att han är bättre än Gud. Detta visar bara att grundläggande värderingar och trosföreställningar om offer, utgivande kärlek, lidandets verklighet inte delas med cynikern.

Vem kan "se igenom"?

En kristen världsbild är realistisk eftersom den tar hela verkligheten så som den ter sig. Det finns ett hopp och en grund för förtröstan men dessa står aldrig utan lidande och svårigheter.³³ Det är snarare så att ondskan och lidandet enligt kristen tro borde vara förväntade eftersom det talar om att världen och allt vad som är i den ligger i den ondes våld, han som också kallas för lögnens fader.

Kanske skulle vi snarare kalla den Onde för ärkecynikern eftersom han faktiskt har en övernaturligt privilegierad position i förhållande till allt och alla (utom Gud) och kan faktiskt sägas "se igenom".³⁴ Men denna enorma teologiska kunskap har inte gjort honom bättre eller visare eftersom han förnekar det goda mitt i dess Ansikte.

Enligt kristen tro är Gud inte bara enormt intelligent utan allvetande, det betyder att han ser igenom i grunden det som cynikern önskar att han kunde se.³⁵ Vad är då skillnaden mellan cynikerns och Guds blick? Gud ser att människan är fallen; förmodligen ännu mer radikalt fallen än vad cynikerna ofta gör gällande. Men Gud ser samtidigt sin egen bild i människan, fragmenterad och sargad. Denna komplexa bild ser inte cynikern, han ser bara sin egen bild: alla andra är en förlängning av honom själv; där finns inget att hoppas på, inget att älska eller hylla. När Gud ser sin egen bild i en människa fylls han både med medkänsla till människan och ilska över synden som förstör och ödelägger. Gud kan inte vara cynisk och distanserad eftersom han ser hela bilden.

Guds medkänsla och ilska över synden har blivit uppenbarad i Jesu död och uppståndelse, i lidandets verklighet och dess lösning. Cynikern

32. Steve Chalke och Alan Mann, *The Lost Message of Jesus* (Zondervan, 2003).

33. Hebr. 11-12.

34. Job 1:6 ff.

35. Hebr. 4:12 talar om hur Guds Ord "blottlägger".

är dock oförmögen att se hur korset och uppståndelsen visat på livets verkliga problem och lösning. Cynism är snarare, som vi sade, en strategi till överlevnad i en gudlös värld och cynikerns lösning är inte att vara delaktig utan att försöka distansera sig. Så att offra sig för att rädda en annan människa kommer att vara dömt från början eftersom hjältemod är mediokra och patetiska uttryck för en falsk längtan efter en annan verklighet.³⁶

En kristen bör ha en större, mer Gudlik, bild av människan. Den kristne bör se vad fallet har orsakat och kan där hålla med cynikern (och här är en hel del självkritik välkommen!) men han bör inte stanna där utan se att det kristna hoppet ligger utanför människans egen godhet och skönhet. Hoppet ligger i att Författaren, Skaparen och Fullkomnaren av allting redan börjat i små, små steg förvandla människor till sin egen bild igen. För att cynikern ska kunna "se" detta behövs ett ingripande i hans synfält, att hans egen bjälke förflyttas ur hans öga. Det krävs att något skakar honom så att han kommer att kunna vara öppen för att höra evangeliet, de goda nyheterna och inte bara de dåliga nyheterna som han är expert på.

Stefan Lindholm

Redaktör och arbetare på L'Abri Fellowship, England
stefan.labri@gmail.com

36. 1 Kor. 1:18 ff.

Lys i mørket - når kristne ser film

Hvordan er forholdet mellom et liv som kristen og det å se film? Skal vi la vårt mål om indre renhet lede oss bort fra kinomørket, eller skal vi la vår frihet lede oss til å se hva som helst? Denne artikkelen spør hva film er, hvorfor filmmediet skulle ha noe å si for kristne og hvordan vi bør se film¹. En artikkel gir oss selvsagt ikke alt vi trenger, men forhåpentligvis kan den gi inspirasjon til videre refleksjon og økt bevissthet rundt dette viktige temaet.

Hva er film?

Film er kunst

Film er en kunstform, et håndtverk som utføres av kunstnere. Som all kunst skapes filmen i relasjon til sin samtid, for å ytre noe, skape ettertanke, provosere, for å formidle et budskap. Som kunst har film visse særpreg, som at den er *levende bilder*, både visuelt ved at vi ser bilder i bevegelse og ved at disse bildene settes sammen til en helhetlig handling som utgjør filmen. I likhet med teater henvender filmen seg til både hørsel- og synssansen, men de stadig skiftende bildene gjør den mer til en visuell kunstform enn for eksempel en teateropplevelse.²

Kanskje har det høye produksjonsnivået og begreper som "filmindustrien" ført til at film regnes som ren underholdning av mange. Kunstbegrepet hører på en måte hjemme i gallerier eller i operahuset. Selvsagt kan kvalitet og originalitet variere i filmer som i andre kunstformer, men de fleste filmene som når våre lerret kan sies å være laget av mennesker som mestrer filmkunsten på et relativt høyt nivå.

Film er fortelling

Film er en audiovisuell fortelling. Den kan ses på som en fortsettelse og videreutvikling av de historier, eventyr og myter som mennesker alltid har fortalt og gjenfortalt. I følge blant andre filmskaperen og -kritikeren Brian Godawa³, er det først og fremst i filmene at fortellinger og myter blir formidlet i vår tid.

1 Jeg kommer ikke til å gå konkret inn på hvordan å bruke film i formidlingen, men peker på noen bøker og artikler som gjør dette. Se Tony Watkins hjemmeside www.tonywatkins.co.uk.

2 Dahle, Margunn Serigstad: "Film", i Ottosen, Espen (red.): *Lundes etikkleksikon* (Lunde, 2003) ss. 96-99.

3 Godawa, B. *Hollywood Worldviews: Watching Films with Wisdom and Discernment* (InterVarsity Press, 2002).

Der tradisjonelle muntlige fortellinger lar lytteren forme sine egne bilder, styrer filmfortellingen hvilke bilder som assosieres med det som fortelles. Film fortelles med en vekselvirkning mellom lyd og bilder. Dette er en kraftfull kombinasjon, og ifølge filmskaperen Ingmar Bergman treffer filmfortellingen oss direkte i følelsene, uten å mellomlande i intellektet.

Film er preget av livssyn⁴

På samme måte som muntlige fortellinger, myter og legender formidler verdier og livssyn, er heller ikke filmfortellingene nøytrale. Godawa uttaler at "Ingen filmfortelling er helt nøytral underholdning uten referanser til kultur, tro og verdier." Budskapet kan være mer og mindre tydelig, men "de kommuniserer like fullt verdier og livssyn. Spørsmålet er ikke om de gjør det, men i hvor stor grad de gjør det."⁵

Når vi ser film er vi i stor grad i filmskaperens hule hånd. De har flere sterke virkemidler til rådighet når det gjelder å skape mening, stemning, empati og antipati hos seeren. Hvem har ikke ergret seg over at ikke helten dreper skurken når muligheten byr seg? Eller følt at utroskap er den undertrykte heltinnens eneste vei til sann lykke? Hva filmskaperne legger vekt på å formidle er selvsagt preget av dennes livssyn, bevisst eller ubevisst. Dette kan oppdages på ulike måter gjennom hele filmen, men ofte gjennom det som kan kalles "regissørens replikk"⁶, et spesielt sterkt utsagn eller bilde som har et klart budskap i tråd med regissørens personlige livssyn. Å tro at film skapes i et vakuum, uavhengig av filmskaperens eget livssyn er en utopi.

Et annet moment som kjennetegner film som kunstform er antallet mennesker som er involvert i prosessen. Fra ideen fødes i manusforfatterens tanker, til kinoteknikeren presenterer filmen i lyd og bilder i kino-salen er enormt mange mennesker involvert underveis. Regissør, skuespillere, kamerafolk og manusforfattere er alle med på å prege filmen på ulike måter. Dette gjør film til en spesiell opplevelse av mange menneskers kreativitet, og til en viss grad deres livssyn.

4. Et livssyn kan beskrives som en helhetsoppfatning av tilværelsen, som gir mer og mindre helhetlige svar på de såkalte 'livsspørsmålene' (Smn.l. Per M. Aadnanes) Livssynet består av verdier, menneskesyn, virkelighetsoppfatning og tro (forstått som tillit og forankring av mening). Svensk: verdensbild. Se også Sires definisjon i starten av avsnittet "Fordi film er preget av livssyn"

5. Godawa, *Hollywood* (InterVarsity Press, 2002)

6. Skjerdal, Terje: Ei bedre filmoppleveling

<<http://www.damaris.no/cw/articleDetail.aspx?artid=112>> [August, 2009]

Hvorfor skal vi bry oss?

Fordi film er kunst

Som mennesker er vi skapt av Gud til å leve i denne verden, og forvalte alt han har gitt oss. Vi ser tidlig i Bibelen at mennesket oppdager evnen til å skape⁷. I forbindelse med byggingen av det første tempelet ser vi et fantastisk samspill mellom Guds og menneskenes kreativitet⁸. Denne gaven har alltid særpreget oss, og gjenspeiler at vi er skapt i den skapende Guds bilde. Film bør ses på som et produkt av den skaperevnen- og trangten som Gud selv har lagt ned i menneskene.

Når Bibelen oppfordrer oss til å synge, spille og danse til Guds ære⁹ viser det at syndefallet ikke fullstendig har ødelagt menneskets evne til å skape god kunst. Det betyr at vi både kan og bør glede oss over andre menneskers kreativitet, og over vår egen evne til å verdsette den. Den estetiske dimensjonen kan for eksempel lett overses når vi tenker på hvordan kristne bør forholde seg til film. Men sett i dette perspektivet gir det god mening å vurdere film ut fra det estetiske: dialog, kamera-vinkler, montasje¹⁰ er elementer i kunstverket som er med på å formidle skjønnhet.

Men akkurat som det finnes tydelige spor av Gud Skaperen i menneskets kunst, finnes det også spor av ham som lokket mennesket bort fra Gud, og som bare er ute etter å "drepe og ødelegge"¹¹. Dette ser vi både ved at kunst kan formidle livssyn og ideer som er samfunnsnedbrytende, og ved at vi som seere blir dradd mot uttrykk og tanker som rører ved vår egen syndige natur.

Det kreves visdom og vilje for å være i verden, men ikke av den¹². Paulus snakker om å "la seg forvandles ved at sinnet fornyes" slik at vi skal kunne "dømme om hva som er Guds vilje"¹³. I Hebreerbrevet sier han at vi "ved bruk" kan øve opp sansene til å "skjelne mellom godt og ondt"¹⁴. Det virker som om det snakkes om en prosess snarere enn en 'quick fix'.

7. For eksempel ble Jubal "stamfar til alle dem som spiller på lyre og fløyte" (1. Mosebok 4,21)

8. 2. Mosebok 26,36 ff.

9. Salme 150 gir kanskje den mest tettpakkede oppfordringen, se også Kol 3,16-17.

10. Montasjen er sammensetningen av innstillinger, scener og sekvenser til en helhet.

11. Johannes 10,10.

12. Johannes 15,19.

13. Romerbrevet 12, 2: "Innrett dere ikke etter den nåværende verden, men la dere forvandle ved at sinnet fornyes, så dere kan dømme om hva som er Guds vilje: det gode, det som er til glede for Gud, det fullkomne."

14. Hebreerbrevet 5,14: "Men fast føde er for de fullvoksne, de som ved å bruke sansene har øvd dem opp til å skjelne mellom godt og ondt."

Fordi film er fortelling

Fortellinger kan bære korrekte budskap uten å være historisk korrekte. De kan begynne med "Det var en gang, i et land langt, langt borte", men ingen avbryter med et "Når? Hvor?" fordi vi forstår at fortellingen ikke foregår i en historisk virkelighet, men i en fiktiv virkelighet. Like fullt kan fortellingene inneholde viktige budskap om vår virkelighet – og her ligger noe av fortellingens hemmelighet. De er ikke sanne – i direkte forstand – men de kan få oss til å innse sannheter. Pablo Picasso sa til og med at "Vi vet alle at kunst ikke er (bokstavlig) sannhet. Kunst er en løgn som får oss til å innse sannheter"¹⁵. Det betyr ikke at fortellinger er løgn slik vi bruker ordet til daglig, men at det finnes et skille mellom fortellingen i seg selv og dens virkning i våre tanker. Litt mindre spissformulert kan det sies at detaljene i en fortelling ikke tas for å være virkelige, men de bringer virkeligheten opp i våre tanker¹⁶.

En kulturs fortellinger sier selvsagt mye om synet på menneskets verdi, liv og død, krig og kjærlighet og andre store spørsmål. I følge religionssosiologen Tomas Axelson og teologen Ola Sigurdson skaper de populærkulturelle tekstene de grunnleggende fortellingene som former våre forestillinger om oss selv og som hjelper oss å skille mellom godt og ondt, rett og galt¹⁷. Men som vi allerede har understreket, formes film av mennesker som i stor grad lever i den kulturen de formidler til. Dermed er populærkulturen både speil og motor for vår samtids holdninger og verdier. Vi forteller om det vi er opptatt av, og er opptatt av det som fortelles om.

Konklusjonen blir her at filmen utgjør et viktig bidrag til vår tids fortellinger, og derfor er sentral for alle som vil lære mer om den kulturen vi er en del av. Journalist og filmkritiker Anne Hoff aktualiserer dette ytterligere for oss, i følgende sitat: "Film har overtatt mytens¹⁸ funksjoner; å gi en felles grunn for å forstå og tolke tilværelsen."¹⁹

15. Pablo Picasso, *Picasso Speaks, 'Arts 3'* (1923): 315.

16. Johnson, Samuel, "Preface to Shakespeare" i *Criticism: The Major Statements*, red. Charles Kaplan (St. Martins, 1965) s. 264.

17. Axelson, Tomas og Ola Sigurdson (red.) *Film och religion. Livstolkning på vita duken*. (Bokförlaget, 2005).

18. En "myte" er en spesiell sjanger innen fortellinger.

19. Hoff, Anne *Mitt liv som film* (Tiden forlag, 2002), innledningen.

Fordi film bærer spor av livssyn

Et livssyn er en forpliktelse, en grunnleggende retningsgiver for hjertet²⁰. Det kan uttrykkes som en fortelling, eller i en rekke antatte oppfatninger (oppfatninger som kan være sanne, delvis sanne eller fullstendig feil) som vi har (bevisst eller ubevisst, konsistent eller ikke) om virkeligheten, og som gir oss fundamentet vi lever, beveger oss og er til på.²¹

Som vi ser i denne definisjonen av livssyn blir vi aldri i stand til å distansere oss helt og fullt fra vårt eget livssyn. Livssynet påvirker våre tanker og handlinger, og dermed alt vi gjør. Dette er selvsagt sant også for filmskaperne, forfattere og skuespillere.

Karakterenes atferd og dialogen kan være nyttige inngangsporter til å avdekke verdiene i det universet som filmskaperen tegner opp. Verdiene vil vise oss hvordan filmen svarer på de store spørsmålene. "Spørsmål som har nettopp med verdier å gjøre, og som dermed også er knyttet til menneskesyn, virkelighetsoppfatning og spørsmålet om tro."²²

Å tenke på denne måten hjelper oss til å komme i dialog med den kulturen vi lever i, noe som er avgjørende for at vi skal kunne formidle evangeliet som relevant for vår tid og på et språk som er forståelig.

Hvordan skal vi se film?

Som et kunstverk

Når vi utvikler en bevissthet rundt film, må vi passe oss for å se film utelukkende som et verktøy for vår formidling. Det vil gi oss en grunn forståelse av filmen, og da ærer vi ikke Gud for den gaven Han har gitt til menneskene. En slik tilnærming kan fort gjøre at vi mister det store bildet som kunstneren(e) forsøker å tegne opp. Det kan igjen føre til at vi går glipp av de dypere budskap som ligger i filmen. C. S. Lewis utdyper forskjellen:

Et (hvilket som helst) kunstverk kan enten 'tas imot' eller 'bli brukt'. Når vi 'tar imot' tar vi i bruk våre sanser og vår fantasi, etter et mønster kunstneren har funnet opp. Når vi 'bruker' det, behandler vi det som et redskap for våre egne aktiviteter.²³

Vi begynner med å oppleve det narrative²⁴ og engasjerer oss i fortelle-

20. "Hjerte" (heart) i denne sammenhengen er selve sentrum av personligheten.

21. Sire, James, *The Universe Next Door. A basic worldview catalog* 4. utg. (InterVarsity Press 2004) s. 17.

22. Dahle, *Lundes etikkleksikon* (Lunde, 2003) ss. 96-99.

23. C. S. Lewis, *An Experiment in Criticism* (Cambridge University Press, 1961), s 88.

24. Fortellingen i sin helhet, inkludert alle fortellerteknikker.

rens fiksjon. I utgangspunktet har ikke fortellingen nødvendigvis teologiske implikasjoner for oss. Men etter hvert som historien utfolder seg ser vi (dersom vi er våkne) at den kan fortelle oss store og viktige sannheter, eller at den formidler dype usannheter. Dette kan kalles en "forsinket handlingsinnsikt"²⁵, og er et viktig prinsipp som hindrer oss i å fokusere på detaljer og gå glipp av de dype budskapene og de underliggende spor av livssyn i filmen. En slik åpen måte å se film på må ikke forveksles med en ukritisk tilnærming til film som ren underholdning og "tyggegummi for øynene"²⁶.

Som en fortelling

Fortellinger kan altså formidle budskap til oss, og de ligger ofte under overflaten. Vi må reflektere over fortellingens moral for å få et virkelig utbytte av den. Når Jesus delte sine fortellinger²⁷, ble de ikke mottatt som trivielle eventyr og underholdning. Hvis han sa noe disiplene ikke helt forstod meningen med, spurte de hvordan de skulle forstås²⁸ – selv om de risikerte å høres dumme ut. De søkte å avdekke betydningen, moralen i historien som ble fortalt, og spurte så vidt vi vet aldri om fortellingen var historisk sann. Nå lyttet de riktignok til Gud selv, mens vi lytter til vanlige mennesker. Likevel kan det vise oss at fortellinger skal lyttes til, og at budskapet de bærer skal tas på alvor og forstås.

Bibelen presenterer hele verdens historie som en fortelling. Forskjellen fra andre fortellinger er selvsagt at Bibelens fortelling er sann. C. S. Lewis satte et interessant skille mellom hedenske fortellinger (myter) og Bibelens fortelling²⁹. Han kalte kristendommen for en "sann myte" og "Guds myte", mens andre mytiske fortellinger er "menneskers myter". Lewis illustrerer dette med å vise til ideen om en gud som dør og gjenoppstår, som er tilstede i flere religioner. Han poengterer at den kristne oppstandelsesfortellingen er unik, fordi den utgir seg for å være historisk sann. Den fortelles ved hjelp av rene historiefortellinger, poesi, visdomsord, profetier om det som kommer, brev og så videre. Noen ganger kan vi lure på hvorfor alt har tatt så lang tid. Men når vi leser

25. "Delayed action insight". Leland Ryken og Marjorie Lamp Mead benytter dette begrepet. Ryken, Leland, *A Reader's Guide Through the Wardrobe: Exploring C. S. Lewis's Classic Story* (InterVarsity Press, 2005) s. 94.

26. Et sitat som tillegges arkitekt og forfatter Frank Lloyd Wright.

27. Jeg regner lignelsene som en sjanger (allegorier) av fortelling.

28. Markus 4,10: Da han var blitt alene med de tolv...spurte de ham om lignelsene.

29. Lewis, W. H. (red), *Letters of C. S. Lewis, Revised and Enlarged Edition* (Harvest Books, 1988) ss. 288-289.

detaljerte profetier om Jesu liv, død og oppstandelse kjenner vi kraften i en historie fortalt med perfekt timing.

Som et resultat av livssyn – om positiv dekonstruksjon

Når vi ser film som et kunstverk og som en fortelling, så gjør vi rett i å tenke dypere enn bare den åpenbare handlingen. Filmen kan sammenlignes med et dypt hav, der filmens rene underholdningsverdi representerer overflaten. Hvis vi analyserer det som foregår i filmen vil vi se at regissøren har et budskap som stikker dypere enn det rent underholdningsmessige. Dette ser vi ved å tenke gjennom hvilke verdier som ligger til grunn for de ulike karakterenes handlinger og valg. Dette utgjør mellomsjiktet i "filmhavet". Hvis vi så går videre og ser på hvordan disse meningene og budskapene kan ses i sammenheng med aktuelle livssynstradisjoner, er vi kommet ned til dypet av filmen. Selv om vi sjelden kan forvente å finne et helhetlig livssyn sammenhengende representert i en film, er det viktig at vi ser gjennom overflaten og ned i dypet³⁰.

At film formidler budskap og meninger som er styrt av et eller flere livssyn, gir oss to utfordringer: Vi må bekrefte og verdsette det gode, men vi må også utfordre det som ikke er sant – sett i forhold til vårt eget livssyn. Begge deler er viktig, men vi havner lett i en av grøftene. Enten vil vi omfavne kulturen og vegre oss for å si nei til noe, eller så er vi grunnleggende negative til alt – og overser det som faktisk er godt. Det første vil være som å spise banan med skallet på, det andre vil være som å la være å spise banan i det hele tatt fordi skallet smaker dårlig.

Nick Pollard, psykolog, religionslærer og grunnlegger av Damaris i England gir oss et spennende verktøy til å analysere, vurdere, bekrefte og utfordre livssyn i boken *Snakk om tro – med hode og hjerte*³¹. Verktøyet kalles "positiv dekonstruksjon"³² og videreutvikles av Tony Watkins til bruk i møte med film³³. Positiv dekonstruksjon er et apologetisk redskap laget for å møte andre livssyn på en positiv men bevisst kritisk måte. Metoden består av fire trinn: *Analysere livssyn(et)*, *Vurdere livssyn(et)*,

30. Det finnes flere artikler på www.kulturvinduet.no som tar opp film og livssyn. Se blant annet artikkelen Film som pedagogisk verktøy av Terje Skjerdal:

<<http://www.damaris.no/cw/articledetail.aspx?artid=106>> [August, 2009]

31. Pollard, Nick: *Snakk om tro – med hode og hjerte* (Lunde, 1999). Finnes ikke i svensk oversettelse.

32. Må ikke forveksles med det postmoderne begrepet 'dekonstruksjon' – se ellers Stefan Lindholms artikkel 'Cynism' i dette nummer.

33. Tony Watkins er redaktør for Damaris Media og Culturewatch – www.culturewatch.org. For mer om Tony Watkins, se også www.tonywatkins.org.

Bekreft det gode, *Utfordre* det som ikke er sant – sett fra vårt eget livssyn. Pollard bemerker at mange kristne – og andre – allerede gjør dette i sin formidling. Han peker også tilbake til Paulus på Areopagos³⁴ og misjonærenes arbeid blant fremmede folkeslag. I begge tilfeller vises det en grunnleggende respekt og en analytisk tilnærming til den aktuelle kulturen, samtidig som formidleren er tydelig på det kristne livssynets sannhetskrav. Med positiv dekonstruksjon forsøker Pollard å sette denne tilnærmingen i system, og gir oss et mer konkret redskap til å jobbe med apologetikk i vårt flerkulturelle og mediemettede samfunn.

Det første trinnet er altså å analysere hvilket eller hvilke livssyn som finnes spor av i filmen.³⁵ Her er særlig Watkins tilrettelegging nyttig, og hans bok *Focus: the Art and Soul of Cinema*³⁶ gir oss god hjelp til å analysere film med tanke på å avdekke livssyn. Nøkkelen ligger i å avdekke de spor av livssyn som finnes i filmen, og se hvor de synes å passe inn i møte med de store livssynstradisjonene. Noen aktuelle spørsmål å stille seg når en ser film er ifølge Watkins:

Hvordan er verden? Hva vil det si å være et menneske? Hvordan kan jeg vite noe som helst? Hvordan kan jeg vite hva som er rett? Hva er galt med verden, og hva er løsningen?

Når vi har avdekket spor av livssyn, og koblet dem til en eller flere livssynstradisjoner eller trender, er neste steg å vurdere livssynet, med tanke på sannhet. Nick Pollard tar utgangspunkt i de tre klassiske sannhetskriteriene³⁷: *koherens* (det finnes en indre logikk som henger sammen innenfor rammen av livssynet), *korrespondanse* (livssynet stemmer med virkeligheten, dvs hva vi kan slutte oss til ut fra den verden vi lever i, og *pragmatikk* (livssynet kan forventes å fungere i praksis). Sannhetstester er utviklet for å hjelpe oss til å avdekke feil eller mangler ved en påstand eller en filosofi.

Neste trinn er å anerkjenne det som er godt i filmen og de spor av livssyn som finnes der³⁸. All film som taler bibelsk sant om verden og om menneskelivet må bekreftes. Å møte andre livssyn med å bekrefte det som er godt er å være ærlig, samtidig som det skaper en god plattform

34. Apg 17. Se også Lars Dahles artikkel i dette nummer, som omhandler Paulus på Areopagos.

35. I denne artikkelen fokuserer vi på film. Positiv dekonstruksjon kan også brukes i andre sammenhenger, for eksempel i møte med menneskers personlige livssyn.

36. Watkins, Tony, *Focus: the Art and Soul of Cinema* (Authentic Media, 2007).

37. Se artikkel av Lars Dahle i dette nummer.

38. Denne holdningen baserer seg blant annet på følgende ord i Fil. 4,8: "Til slutt, søsken: Alt som er sant og edelt, rett og rent, alt som er verd å elske og akte, all god gjerning og alt som fortjener ros, legg vinn på det!"

for å snakke om det som måtte være i konflikt med vårt eget livssyn.

Det siste steget er å utfordre det som ikke er sant, ut fra de tre sannhetskriteriene – og ut fra vårt eget livssyn. I en slik dialog må også våre egne oppfatninger være åpne for debatt. Selv om vi kjenner Sannheten betyr det ikke at vi alltid har rett i alle ting! Positiv dekonstruksjon krever engasjement – både av hjertet og hodet. Men som apologetisk verkøy i vår tid er det veldig nyttig.

Til slutt, ikke skift kanal

Da Daniel ble sendt i eksil i Babylon måtte han ta flere vanskelige valg, med tanke på hva han kunne gjøre eller ikke gjøre, spise eller ikke spise³⁹. Vi ser også at han aldri gav opp bønnefellesskapet med Gud. Som kristne lever vi i en fremmed kultur, og trenger visdom for å kunne forholde oss rett⁴⁰.

Å være en kristen betyr å bære "kroppen fram som et levende og hellig offer til glede for Gud"⁴¹. Vi skal stille oss selv og våre "lemmer til tjeneste for Gud, som våpen for det som er rett"⁴². Det greske ordet for å "stille til tjeneste" i denne sammenhengen betyr bokstavlig talt å "plassere ved siden av, eller nær"⁴³. Hvis hele vår kropp og alt vi gjør er innviet til Gud, betyr det at også våre kinobesøk involverer ham. Da blir det ikke riktig å skille mellom "åndelige" og "verdslige" aktiviteter. Vi kan ikke være opptatt av tilbedelse og bønn på søndag formiddag, for så å koble ut Den hellige ånd når vi ser film mandag kveld. Det vil gjøre oss til hyklere og hindre oss fra å leve som hele mennesker.

Mange kristne filmentusiaster kan vitne om betydningen av å be før, underveis og etter en film, fordi en får hjelp til å se med visdom. Den hellige ånd kan gi oss visdom til å velge hvilke filmer vi bør se, til å se dem på rett måte, og ikke minst til å se hvilke av "de store livsspørsmålene" filmen tar opp. Vi trenger hjelp til å forholde oss til film på en rett måte, og det krever at bønn og tanke lever side om side.

Eivind Algrøy

Redaktør og daglig leder for Damaris Norge
eivind@damaris.no

39. Dette ser vi gjennom hele Daniels bok. For en drøfting av Daniels forhold til den babylonske kultur, se Pollard, Nick, *Disippel foran tv* (Lunde, 2008) ss. 35-45.

40. 1. Pet. 2,11ff.

41. Romerbrevet 12,1.

42. Romerbrevet 6,13.

43. Pollard, *Disippel* (2008), ss. 25-26.

The Rise of Christianity. How the Obscure, Marginal Jesus Movement Became a Religious Force in the Western World in a Few Centuries

HarperCollins (1997)

Rodney Stark. ss. 243.

ISBN: 0-06-067701-5 (pbk).

Kristendommens vekst de første århundrer – og i dag

Kristendommens vekst de første århundrene er bemerkelsesverdig og oppsiktsvekkende. Av historikere har dette ofte vært overfladisk behandlet. Kristendommens "seier" har av noen vært tilskrevet Romerrikets indre forfall (slik som Edward Gibbons klassiker fra 1788), mens andre har hevdet masseomvendelser for å forklare endringene. Rodney Stark hevder at den kristne troen ikke vant på grunn av den romerske religions svakhet og sammenbrudd, men ved å framvise sin egen styrke i møte med alternativene.

Rodney Stark er religionssosilog ved Baylor University i USA. Hans tilnærming er meget interessant og kobler historie med sosiologi, religionshistorie og arkeologi. Han har skrevet flere bøker med titler som utfordrer mange av de "overleverte sannheter" om kristendommens framvekst og rolle.¹ Tidlig i *Cities of God* hevder han "Only monotheism can generate the level of commitment to mobilize the rank and file in missionizing activities" (s. 13), og henviser til studier som viser hvordan omvendelser skjer. Kontra påstanden om at kristendommens styrke var løfte om evig liv, hevder Stark at troen spredte seg fordi den kunne "provide an antidote to life's miseries here and now. The truly revolutionary aspect of

1 Se *For the Glory of God: How Monotheism Led to Reformations, Science, Witch-Hunts, and the End of Slavery* (Princeton University Press, 2003), *The Victory of Reason: How Christianity Led to Freedom, Capitalism, and Western Success* (Random House, 2005) og *Cities of God: The Real Story of How Christianity Became an Urban Movement and Conquered Rome* (HarperCollins, 2006).

Christianity lay in moral imperatives" (s. 30).

Ikke alle Starks teser er like godt dokumentert, slik som påstanden at kristendommen trakk vel så mange fra eliten som fra de lavere samfunnsklassene. Men Starks bok er uhyre interessant, ikke minst når han avslører mange av de "vedtatte sannheter" som myter. Men boken er også nyttig som bakteppe for refleksjon om kristentroens status og framtid i vår egen tid. Jeg vil her kort gjengi noen av hovedpoengene fra hans bok *The Rise of Christianity*, og deretter gjøre noen refleksjoner om kristen trosformidling og kristent trosforsvar i dag.

Epidemiens rolle i kristendommens framvekst (kap 4).

En av forklaringene på kristendommens oppsiktsvekkende vekst, finner Stark i epidemiene, et vanlig fenomen i antikken. De store epidemiene som rammet Romerriket i år 165 (kopper) og år 251 (meslinger) tok livet av opptil en tredjedel av befolkningen. Slike katastrofer vil uvegerlig påvirke samfunn, og 3 elementer ville ifølge Stark virke inn på religionens rolle.

1. *Religionens evne til å forklare.*

Det var allment erkjent at prestene for polyteismen ikke hadde noen forklaring på epidemiene. De romerske gudene brydde seg lite om menneskene, utenom det å kreve rituelle handlinger og gaver. Filosofene kunne kritisere religionen, men kunne ikke bidra mer her. Medisinsk vitenskap hadde enda ikke kunnskap om bakterier, og kunne ikke hjelpe mot smittsomme sykdommer.

Kristen tro derimot hadde en spesiell styrke i møte med sykdom og død: Kristen trodde på en god Gud som brydde seg om mennesker, som brydde seg om lidelse og gav håp om liv etter døden.

2. *Religionens evne til å motivere til handling.*

I møte med epidemier flyktet folk fra byene og kunne la syke og døde bli liggende igjen. De romerske gudene gav ingen befaling om å vise omsorg og barmhjertighet; gudene gjorde det ikke selv, de straffet ingen for moralsk svikt (bare for rituelle

svikt), og tilbød ingen frelse.

Kristne skilte seg ut ved måten de tok seg av syke på. De tok seg ikke bare av sine egne, men også andre, naboer og fremmede, – noe som var særdeles radikalt. Denne praksisen var forankret i deres tro på en Gud som krever at vi skal vise barmhjertighet, som straffer svikt og som gir frelse og håp gjennom død og grav.

3. Epidemienes påvirkning av sosiale nettverk.

Epidemier var vanlige fenomen i antikken; de skaper betydelige sosiale endringer: noen sosiale bånd brytes og nye formes. Med et enkelt regnestykke viser Stark hvordan dette kunne innvirke på kristendommens vekst: Omsorg ved sykdom reduserer dødeligheten fra 30% til 10 %. Når kristne fikk omsorg fra sine, økte det antallet kristne som overlevde. Når i tillegg mange ikke-kristne hadde kristne å takke for at de levde, vil vi kunne regne med vesentlige tilskudd av nye troende fra denne gruppen.

På alle disse tre områdene hadde den kristne troen sin styrke, sammenliknet med alternativene.

Kvinnenes rolle i kristendommens vekst (kap 5).

Kvinnenes rolle i kirkens historie er meget interessant. Deres betydning i kirkens fremvekst er ofte oversett. Romerriket led under mangel på kvinner, noe som fører til at kvinnen blir "knapphetsvare" og i større grad kontrollert og hindret i utførelse. Grunnen til kvinnemangelen var utbredelsen av infanticid (barnemord) og aborter: det var allment godtatt å kvitte seg med uønskede barn, både piker og vanskapte.

Kristne på sin side fordømte både infanticid og abort og så det som mord. Kristne så på ekteskapet som hellig og fordømte både skilsmisse, incest og utroskap. De krevde avholdenhet av både kvinner og menn. Kvinner fikk sentrale roller i menigheter, både som ledere, lærere og diakoner, og ble ansett som medarbeidere. Her skiller de kristne seg også fra den jødiske tradisjon.

Enker var en utsatt gruppe i Romerriket. Der ble de utsatt for sterkt presset til å gifte seg, og mistet dermed selv eiendomsretten til arven etter sin mann. Blant kristne ble enker sett opp til og fikk viktig rolle i menighetene, og de fikk også støtte ved

behov. Jenter ble i antikken giftet bort helt ned i 12 års alderen, og om man tok dem enda tidligere, var det ingen sanksjoner. Kristne, derimot, giftet seg senere, og kvinner hadde også mer de skulle ha sagt om ekteskapet. Kristne så på ektefellene som jevnbyrdige, med gjensidige plikter.

Romerriket hadde lav fruktbarhet; befolkningen krympet, til tross for lokkemidler og sanksjoner fra myndighetene. Hva var grunnene? Romere hadde et lavt syn på ekteskapet og opplevde hustruer som vanskelige. Prostitusjon var utbredt og menn var promiskuøse; det var sett på som en rettighet for myndige menn. Abort var utbredt og livsfarlig, og var normalt mannens valg.

I denne virkeligheten fant mange kvinner den kristne tro attraktiv: Ekteskapet ble sett på som hellig og livsvarig, man var jevnbyrdige og hadde gjensidige plikter og man unngikk farlige aborter. Undersøkelser viser at kristne hadde overskudd av kvinner; de utgjorde opptil 60 % av de kristne. Det gav dem naturlig en friere rolle og høyere status enn i omgivelsene. Det førte også til ekteskap med ikke-troende, som igjen førte mange til troen. Alt dette medførte høyere fødselstall blant kristne i forhold til omverden, og kristendommens naturlige vekst, ifølge Stark.

Katastrofenes rolle i kristendommens framvekst (kap 7).

Kristendommen vokste i antikken i stor grad fram i byene. Stark spør hva det kunne være ved byene som skapte grunnlag for denne veksten. Han bruker atskillige sider for å beskrive de vanskelige leveforholdene i antikkens byer. Bylivet i antikken bød på konstante helseplager, frykt for jordskjelv og branner og frykt for fremmede.

I møte med denne virkeligheten var en av den kristne troens store fortrinn utviskingen av etniske barrierer, og ny tilhørighet og omsorg på tvers av bakgrunnskultur. "Det de brakte var ikke bare en bybevegelse, men en ny kultur som kunne gjøre livet i de gresk-romerske byene lettere å utholde." (s.162)

Noen konkluderende refleksjoner i møte med Stark.

Jeg vil her gi noen konkluderende refleksjoner rundt Starks bok, knyttet til en av

apologetikkens nøkkeltekster 1. Pet 3,14-16.

1. Den kristne troens utfordrer alltid omgivelsene med sin bekjennelse til "Kristus som Herre." Kristen tro lever ikke best beskyttet fra alternativene, men i direkte møte med dem. Vi lever igjen en tid med livssynsmangfold. Om kristendommen i stor grad har mistet sin historiske posisjon i Vesten, har den nå en anledning til å la seg måle mot alternativene. Vi trenger kristne som ruster seg til dette møtet.

2. Den kristne troens utfordring av omgivelsene vil alltid fremkalle motstand; "om dere lider". Den kristne troen på den korsfestede og oppstandne har en unik evne til å gi mening i møte med lidelse. Selv om det finnes uløste spørsmål også for den kristne i møte med det onde, oppviser de kristne svarene sin styrke i møte med den harde virkelighet. Den kristne troens største intellektuelle problem kan i praksis vise seg å være et av dens sterkeste kort.

3. Den kristne er ikke bare kalt til å tro, men også til å leve troen ut. Det å formidle og forsvare den kristne tro trenger alltid å ledsages av et liv i samsvar med troen; forsvaret må fremføres "ydmykt og med gudsfrykt". Det som betyr noe, er ikke de store heltedådene eller de synlige prosjektene, men vanlige menneskers praktiske omsorg for sine medmennesker. Vi trenger å gjenoppdage betydningen av formaningerne i kristen formidling og kristent trosforvar. Det har med å leve helhetlig som Jesus disipler å gjøre.

4. Den kristne troen fant uttrykk i de kristne menighetene som ble til i Romerriket, hvor den kristne troen kunne utvikle nye motkulturelle fellesskap preget av den nye troen på én Herre og én menneskehet. I vår verden hvor ensomheten herjer, skulle kristne fellesskap ha store muligheter for å tiltrekke seg nye. Kristen tro har en egen evne til å bygge nye fellesskap på tvers av tradisjonelle skiller. "Kom til ham, den levende stein ... og bli selv levende steiner som bygges opp til et åndelig hus." (1.Pet.2,1 ff)

Dette gjør meg kanskje mest pessimistisk på vegne av kristne i Vesten: har vi kapitulert så for Vestens individualisme og materialisme at vi ikke lenger bygger kristne fellesskap? Kristen formidling vil i så fall skje i et tomrom og miste mye av sin evne til å forandre og forvandle liv, og dermed også til å overbevise de utenfor.

Grunn til optimisme. Starks bok er interessant på mange vis. Han viser hvordan ulike livssyn har forskjellig evne til å takle kriser, motivere handling og bygge fellesskap. Kristen trosformidling og kristent trosforvar skulle ha store muligheter i dagens mangfold om vi våger ta mangfoldet ved hornene. Dersom den kristne tro er sann, skulle dens styrke bli synlig i møte med alternativene og i møte med livet i den virkelige verden.

Bjørn Hinderaker

bjorn.hinderaker@mediehogskolen.no